

สรุป

จากการศึกษาปัญหาความขัดแย้งภายในคณะราษฎร โดยการพิจารณาจาก พฤติกรรมทางการเมืองของสมาชิกชั้นนำ ตลอดช่วงเวลาที่มีอำนาจทางการเมืองอย่างเต็มที่ นับตั้งแต่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ จนกระทั่งเหตุการณ์รัฐประหาร เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ อาจกล่าวได้โดยสรุปว่าปัจจัยพื้นฐานที่ทำให้เกิดความขัดแย้งกันขึ้น ก็คือ ความแตกต่างใน ค่านิยมพื้นฐานครอบครัว การศึกษาและสถานภาพทางสังคมของผู้นำคณะราษฎร การที่คณะราษฎรขาดอุดมการณ์ร่วมกันในการทำการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และการที่มีค่านิยมทางสังคม เช่น การยึดมั่นในตัวบุคคลมากกว่าหลักการ อันเป็นผลสะท้อนให้เกิดความแตกแยกกันอย่างรุนแรงในทันทีที่สามารถยึดอำนาจการปกครองได้เป็นผลสำเร็จ ดังเช่น ปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มขุนนางเก่ากับกลุ่มคณะราษฎรหัวก้าวหน้าในเรื่องเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ซึ่งเป็นกรณีแตกแยกที่รุนแรงทั้งภายในคณะรัฐบาล และระหว่างรัฐบาลกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจนเกิดการยุบสภาในวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๖ นอกจากนี้การที่ผู้นำคณะราษฎรต่างก็มุ่งแสวงหาอำนาจส่วนตน ก็เป็นเหตุให้เกิดความหวาดระแวงกันเอง จนยากที่จะประนีประนอมต่อกันได้ และเมื่อเกิดความขัดแย้งกันขึ้น แทนที่จะยอมขอมต่อกันหรือแก้ไขปัญหาโดยยึดหลักการและผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก ก็กลับไขกำลังเข้าประหัตประหารกันเอง จึงเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในลักษณะที่รุนแรงด้วยวิธีการรัฐประหารและกบฏ นับตั้งแต่เหตุการณ์รัฐประหาร เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๖ ซึ่งกลุ่มนายทหารรุ่นหนุ่มของคณะราษฎรได้ร่วมกันทำการยึดอำนาจจากกลุ่มขุนนางเก่าที่กำลังมีอิทธิพลทางการเมืองเพิ่มขึ้นหลังจากการยุบสภาเมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๖ อันเป็นแบบอย่างของการใช้กำลังทำการรัฐประหาร เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ ซึ่งเป็นเหตุให้คณะราษฎรต้องสิ้นสุดอำนาจทางการเมือง การรัฐประหาร เมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐ ฯลฯ ในทำนองเดียวกัน ผู้ที่มีอยู่ในศูนย์แห่งอำนาจก็ได้พยายามแสวงหาอำนาจด้วยการใช้

กำลังเช่นกัน อันเป็นผลให้เกิดการกบฏหลายครั้งด้วยกัน ดังเช่น กบฏบวรเดช, กบฏวังหลวง ฯลฯ

✓ การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอันเนื่องมาจากปัญหาความขัดแย้งภายในคณะราษฎร มิได้จำกัดอยู่แต่เฉพาะกรณีพื้นฐานแรงด้วยวิธีการรัฐประหารและกบฏเท่านั้น แต่หมายรวมถึงการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลในวิถีทางระบบรัฐสภาด้วย ทั้งนี้เนื่องจากในช่วงรัฐบาลคณะราษฎร คณะราษฎรได้ร่วมกันรักษารูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งกำหนดให้มีการเลือกตั้งและสภาผู้แทนราษฎรไว้ตลอดมา และในขณะเดียวกันก็ยินยอมปฏิบัติตามมติของสภาผู้แทนราษฎรด้วย ผู้นำคณะราษฎรบางคน เช่น นายปรีดี พนมยงค์ จึงได้อาศัยหนทางในระบบรัฐสภาสร้างอิทธิพลของตนเอง และหาทางใหญ่ที่มั่นนโยบายแตกต่างจากคนต้องลาออกจากการเป็นรัฐบาล ดังเช่นการล้มรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ด้วยการรวบรวมสมัครพรรคพวกในลัทธิไม่ยอมรับร่างพระราชบัญญัติอนันติพระราชกำหนดระเบียบนครบาลเพชรบูรณ์ พุทธศักราช ๒๔๘๗ และร่างพระราชบัญญัติอนันติพระราชกำหนดการจัดสร้างพุทธบรมมณฑล พุทธศักราช ๒๔๘๗ ซึ่งรัฐบาลเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อรัฐบาลแพ้คดีในสภาผู้แทนราษฎร จอมพลแปลก พิบูลสงคราม จึงต้องลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และหาหนทางล้มรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ด้วยการสนับสนุนให้นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี เสนอร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองค่าใช้จ่ายประชาชนในภาวะคับขันต่อสภาผู้แทนราษฎร โดยที่มั่นใจว่ารัฐบาลไม่รับหลักการ ดังนั้นเมื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรส่วนใหญ่ซึ่งเป็นพรรคพวกของนายปรีดี พนมยงค์ ลงมติให้รับหลักการร่างพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าว นายควง อภัยวงศ์ จึงต้องลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

ความขัดแย้งภายในคณะราษฎร นอกจากจะเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองแล้ว ยังเป็นผลสะท้อนต่อการรวมกลุ่มของคณะราษฎรด้วย กล่าวคือ การที่คณะราษฎรเกิดความขัดแย้งกัน และต่างก็กำจัดซึ่งกันและกันออกจากวงการเมือง เป็นเหตุให้คณะราษฎร เริ่มอ่อนแอลงเป็นลำดับ และเสื่อมสลายลง พร้อมกันนั้นการปกครองในรูปแบบ

แบบประชาธิปไตยที่มีการเลือกตั้ง มีสภาผู้แทนราษฎรซึ่งคณะราษฎรได้ร่วมกันชำระรักษาไว้ตลอดมาก็เป็นอันสิ้นสุดลงด้วยเช่นกัน

บุคคลแรกที่ถูกกำจัดออกจากวงการเมือง ก็คือ พระยาทรงสุรเดช ผู้ซึ่งมีบทบาทอย่างสำคัญในกรณีเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ในฐานะผู้วางแผนการยึดอำนาจการปกครองและออกคำสั่งลงเพื่อใช้ทหารเป็นเครื่องมือ จึงเป็นผลให้การเปลี่ยนแปลงการปกครองในครั้งนั้นสำเร็จลงได้อย่างงดงาม แต่การที่พระยาทรงสุรเดชมีความคิดเห็นสอดคล้องกับกลุ่มขุนนางเก่าในการคัดค้านการประกาศใช้เค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ก็เป็นเหตุให้เป็นที่เข้าใจกันว่าพระยาทรงสุรเดชสนับสนุนฝ่ายขุนนางเก่าให้เปลี่ยนแปลงการปกครองกลับไปสู่ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อีกครั้งหนึ่ง เมื่อขุนนางเก่าหมดอำนาจลง อิทธิพลทางการเมืองของพระยาทรงสุรเดชก็ค่อย ๆ ลดลงเป็นลำดับ จนกระทั่งสิ้นสุดอำนาจทางการเมืองในสมัยที่หลวงพิบูลสงคราม ศัตรูทางการเมืองของพระยาทรงสุรเดชได้เป็นนายกรัฐมนตรี โดยการถูกเนรเทศเมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๑ ในข้อหาว่าเป็นกบฏก่อรัฐประหารหลวงพิบูลสงคราม

สำหรับจอมพลแปลก พิบูลสงคราม (นายแปลก ชีตตะสังคะ, หลวงพิบูลสงคราม) ผู้นำคณะราษฎรฝ่ายนายทหารบกชั้นผู้น้อยนั้น นับได้ว่าสามารถกุมอำนาจทางการเมืองไว้ได้นานถึง ๖ ปี ในระยะที่มีอำนาจทางการเมืองสูงสุดนี้ จอมพลแปลก พิบูลสงครามปกครองประเทศด้วยความเด็ดขาดในรูปเผด็จการแบบทหาร และได้ใช้อิทธิพลทางการเมืองกำจัดฝ่ายตรงข้ามในข้อหาว่าเป็นกบฏก่อรัฐประหารเป็นจำนวนมาก ซึ่งในจำนวนนี้มีพระยาทรงสุรเดช พระยาฤทธิอัคเนย์ พระประศาสน์พิทยายุทธ ผู้นำคณะราษฎรฝ่ายทหารบกอาวุโสรวมอยู่ด้วย อย่างไรก็ตาม ในที่สุดความเป็นผู้นำระดับสูงสุดของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ก็ถูกทำลายลงด้วยแผนการของนายปรีดี พนมยงค์ ผู้ซึ่งมีความขัดแย้งกับจอมพลแปลก พิบูลสงคราม อย่างเด่นชัดเกี่ยวกับการเข้าร่วมในสงครามโลกครั้งที่ ๒ โดยนายปรีดี พนมยงค์ ได้นัดแนะสมัครพรรคพวกซึ่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้ลงมติไม่รับร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดระเบียบนครบาลเพชรบูรณ์ พุทธศักราช ๒๔๘๒

และร่างพระราชบัญญัติโอนมรดกพระราชกำหนดการจัดสร้างพุทธบรมมณฑล พุทธศักราช ๒๔๘๗ ซึ่งรัฐบาลเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎร จอมพลแปลก พิบูลสงคราม จึงต้องลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และถึงแม้ว่าจอมพลแปลก พิบูลสงคราม จะได้กลับมาบิณฑาททางการเมืองอีกครั้งหนึ่งภายหลังกองรัฐประหารเมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ แต่ก็นับได้ว่าเป็นการปกครองโดยคณะรัฐประหารที่เข้ามาแทนที่การปกครองของกลุ่มคณะราษฎร ซึ่งผูกขาดอำนาจมาเป็นเวลา ๑๕ ปี

ส่วนนายปรีดี พนมยงค์ (หลวงประดิษฐมนูธรรม) ผู้นำคณะราษฎรอีกคนหนึ่งนั้น ถึงแม้จะมีอิทธิพลเป็นอย่างมากในสภาผู้แทนราษฎร และมีบทบาทอย่างสำคัญในการบริหารประเทศอยู่เบื้องหลังรัฐบาลชุดต่าง ๆ แต่ก็ไม่สามารถรักษาสถานภาพทางการเมืองของตนไว้ได้ ในขณะที่เดียวกันก็ต้องประสบกับมรสุมทางการเมืองหลายครั้งด้วยกัน นับตั้งแต่การที่กลุ่มขุนนางเก่าคัดค้านการประกาศใช้เค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติเพื่อเป็นนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาล ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ มีจุดมุ่งหมายที่จะเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจเพื่อให้การเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นการปฏิวัติที่สมบูรณ์ มิใช่เป็นการเปลี่ยนตัวผู้ปกครองประเทศเท่านั้น อันเป็นผลให้นายปรีดี พนมยงค์ ต้องเดินทางออกนอกประเทศเป็นการชั่วคราว ต่อมานายปรีดี พนมยงค์ ก็ถูกกีดกันจากวงการเมืองด้วยการได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ อันเนื่องมาจากความขัดแย้งกับจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ในเรื่องการเข้าร่วมรบกับฝ่ายญี่ปุ่น และในระหว่างที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีก็ต้องประสบกับภาวะยุ่งยาก เนื่องจากไม่อาจคลี่คลายกรณีสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลให้ประชาชนทราบข้อเท็จจริงได้ จึงถูกฝ่ายค้านซึ่งมีนายควง อภัยวงศ์ เป็นหัวหน้า โจมตีเป็นอย่างมาก จนต้องลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ความขัดแย้งระหว่างนายปรีดี พนมยงค์ และนายควง อภัยวงศ์ เป็นเหตุให้รัฐบาลพลเรือนเริ่มอ่อนแอและเป็นโอกาสให้กลุ่มนายทหารบกซึ่งให้การสนับสนุนจอมพลแปลก พิบูลสงคราม สามารถทำการรัฐประหารรัฐบาลพลเรือนได้เป็นผลสำเร็จเมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ นายปรีดี พนมยงค์ จึงได้ลี้ภัยรัฐประหารออกนอกประเทศ ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒

นายปรีดี พนมยงค์ ได้ลี้ภัยกลับมาเข้ามาเพื่อช่วงชิงอำนาจกลับคืน แต่กระทำการไม่สำเร็จ จึงได้ลี้ภัยออกนอกประเทศอีกครั้งหนึ่ง และสิ้นสุดบทบาททางการเมืองนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ส่วนนายควง อภัยวงศ์ (หลวงโกวิทอภัยวงศ์) เริ่มมีบทบาททางการเมืองอย่างเด่นชัดด้วยการสนับสนุนจากนายปรีดี พนมยงค์ ให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เพื่อกันอิทธิพลของจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ในภายหลังที่จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เนื่องจากแพมตีในสภาผู้แทนราษฎร แต่ต่อมาได้เกิดวาระแตกแยกกับนายปรีดี พนมยงค์ ในเรื่องการสมัครเข้าแข่งขันเลือกตั้งในตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

นายปรีดี พนมยงค์ จึงวางแผนกำจัดนายควง อภัยวงศ์ ด้วยวิธีทางในระบบรัฐสภา เมื่อ นายควง อภัยวงศ์ แพมตีในสภาผู้แทนราษฎร นายควง อภัยวงศ์ ก็ทำหน้าที่หัวหน้าพรรคฝ่ายค้านในนาม "พรรคประชาธิปไตย" เรื่อยมาจนกระทั่งเกิดเหตุการณ์รัฐประหารขึ้นเมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ คณะรัฐประหารได้เชื้อเชิญให้นายควง อภัยวงศ์ จัดตั้งรัฐบาลบริหารประเทศอยู่ชั่วคราวระยะเวลาหนึ่ง เพื่อให้ต่างประเทศรับรองรัฐบาลใหม่ และให้เป็นที่เข้าใจว่าคณะรัฐประหารมิได้ต้องการอำนาจทางการเมืองแต่อย่างใด เมื่อบรรลุมติวัตถุประสงค์แล้วคณะรัฐประหารก็บังคับให้นายควง อภัยวงศ์ ลาออกจากตำแหน่ง เพื่อให้รัฐบาลทหารอันมีจอมพลแปลก พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี เข้าบริหารประเทศแทน

นายควง อภัยวงศ์ จึงต้องทำหน้าที่หัวหน้าพรรคฝ่ายค้านสืบต่อไป อันนับเป็นการสิ้นสุดอิทธิพลทางการเมืองนับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

กล่าวโดยสรุปแล้ว จากการศึกษาปัญหาความขัดแย้งภายในคณะราษฎรที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ ได้แสดงให้เห็นว่าความล้มเหลวของการปกครองระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทยได้เนื่องมาจากการที่คณะราษฎรควนทำการ เปลี่ยนแปลงการปกครองโดยที่ประชาชน มิได้มีความรู้ความเข้าใจในทางการเมืองดีพอ ดังเป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไป แต่เนื่องมาจาก การที่กลุ่มคณะผู้ก่อการ เปลี่ยนแปลงการปกครองมิได้สนใจที่จะให้มีการพัฒนาทางการเมืองในแนวทางประชาธิปไตย เพื่อให้ประชาชนส่วนใหญ่ได้มีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ แต่ต่างมุ่งหวังแสวงหาอำนาจทางการเมืองส่วนตน ทั้งผู้บริหารประเทศซึ่งใช้เวลา

ส่วนใหญ่ในการชำระรักษาเสถียรภาพทางการเมืองของคน โดยเข้าใจว่าความมั่นคงของกลุ่มคนก็คือความมั่นคงของประเทศไทย และฝ่ายตรงข้ามซึ่งมุ่งจะทอนอิทธิพลของรัฐบาลเพื่อที่ตนจะได้เข้ากุมอำนาจทางการเมืองแทน โดยเฉพาะความขัดแย้งภายในกลุ่มทหารบก ซึ่งเป็นกลุ่มอิทธิพลที่สำคัญที่สุดของประเทศนั้น อาจกล่าวได้ว่ามีผลเสียต่อวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อเกิดความขัดแย้งกันขึ้น แทนที่จะมีการแก้ไขปัญหาควการประนีประนอมต่อกันกลับใช้วิธีการรุนแรงในการจัดฝ่ายตรงกันข้ามออกจากวงการเมือง

การขาดความรู้สึกที่จะประนีประนอมต่อกัน และมีใครตระหนักว่าปัญหาความขัดแย้งย่อมเกิดขึ้นได้ในทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งในด้านนโยบาย อุดมการณ์ หรือในทางส่วนตัว แต่กลับมีความเห็นว่าผู้ที่มีความคิดเห็นแตกต่างจากตนเป็นศัตรูทางการเมืองนั้น นับเป็นอุปสรรคต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นตราบิโคที่ผู้นำประเทศยังไม่พยายามหาหนทางที่จะบรรเทาความขัดแย้งควการประนีประนอมต่อกันแล้ว การปกครองแบบประชาธิปไตยในประเทศไทยเราก็ไม่อาจพัฒนาไปได้อย่างเต็มที่

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณานุกรม

๑. เอกสารที่ยังมีคิตพิมพ์

๑.๑ ภาษาไทย

- กองจกตหมายเหตุแห่งชาติ, กรมศิลปากร. เอกสารรัชกาลที่ ๗ รล.๑๐ (๑๑ - ๑๕)/๑
----- .เอกสารรัชกาลที่ ๗ รล.๑๐ (๑๑ - ๑๕)/๓
----- .เอกสารรัชกาลที่ ๗ รล.๑๐ (๑ - ๑๕)/๑
----- .เอกสารรัชกาลที่ ๗ รล.๑๐ (๑ - ๕๕)/๓
----- .เอกสารรัชกาลที่ ๗ รล.๑๕.๑ (๑ - ๑๐)/๑๕
----- .เอกสารรัชกาลที่ ๗ บ.๒.๑ (๑ - ๒๓)/๕๕
----- .เอกสารรัชกาลที่ ๗ เอกสารสวนพระองค์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระยาคำรงราชานุภาพ บ.๑๓.๓ (๒๒๐ - ๒๕๒)/๒๒๓
สป.๓.๑๐/๑

- สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. เล่มที่ ๓/๕ เรื่องระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี
----- .เล่มที่ ๔/๕ เรื่องพระราชทานยศ
----- .เล่มที่ ๔/๑๓ เรื่องนายควง อภัยวงศ์
----- .เล่มที่ ๑๓/๑๓ เรื่องหลวงประดิษฐมนูธรรม
----- .เล่มที่ ๕/๒๕ เรื่องสำเนาคำพิพากษาศาลพิเศษคดีกบฏ
----- .เล่มที่ ๑๑/๒๕ เรื่องการปะทะกันระหว่างทหารบก - เรือ (จลาจล
๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๒)
----- .เล่มที่ ๑/๕๕ เรื่องบันทึกทูตสยามกรุงวอชิงตันว่าด้วยการเปลี่ยนแปลง
รัฐบาลสยาม
----- .เล่มที่ ๓/๕๕ เรื่องสมาชิกของสมาคมหรือสโมสรคณะราษฎร
----- .เล่มที่ ๒/๕๕ เรื่องนายถวิล กุทธิเดช พ้องพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า
เจ้าอยู่หัว

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. เล่มที่ ๗/๔๔ เรื่องคำสั่งผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร

..... เล่มที่ ๘/๔๔ เรื่องคณะผู้เริ่มก่อการ เปลี่ยนแปลงการปกครองกราบ

บังคมทูลพระราชทานอภัยโทษ ฯ

..... เล่มที่ ๑๑/๔๔ เรื่องปรากฏาเผยแพร่การปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ

..... เล่มที่ ๒๓/๔๔ เรื่องยึดอำนาจการปกครองวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๖

..... เล่มที่ ๓๐/๔๔ เรื่องเชิญข้าราชการไปเป็นผู้แทนราษฎรชั่วคราว

..... เล่มที่ ๓๕/๔๔ เรื่องรายงานผู้สวราชการลับ

..... เล่มที่ ๔/๕๔ เรื่องตำแหน่งประธาน, รองประธานสภาผู้แทนราษฎร

..... เล่มที่ ๘/๖๐ เรื่องที่ปรึกษาการคลัง (มีเรื่องจ้างผู้เชี่ยวชาญภาษีด้วย)

..... เล่มที่ ๘/๗๕ เรื่องโครงการเศรษฐกิจ (สมัยพระยามโน ฯ เป็นนายกรัฐมนตรี)

..... เล่มที่ ๘๖/๘๘ เรื่องศาลพิเศษ

..... เล่มที่ ๑/๑๐๕ เรื่องคอมมิวนิสต์ (เบ็ดเตล็ด)

..... เล่มที่ ๓/๑๕๘ เรื่องระเบียบการประชุมและการปกครองของสภาผู้แทน

ราษฎร

..... เล่มที่ ๓๘/๑๖๓ เรื่องคำขอหรือคำขาดและคำแถลงการณ์หรือใบปลิวของ

พวกกบฏ

..... เล่มที่ ๑/๑๗๐ เรื่องพระราชบัญญัติคุ้มครองค่าใช้จ่ายประชาชนในภาวะ

คับขัน

..... เล่มที่ ๔๗/๑๕๐ เรื่องผู้ยื่นเสนอสันติภาพและไทยประกาศสันติภาพ

..... เล่มที่ ๓/๒๑๘ เรื่องเบ็ดเตล็ด เรื่องการอพยพพลเมือง

..... เล่มที่ ๕/๒๑๘ เรื่องโครงการเคลื่อนย้ายหน่วยราชการออกจากพระนคร
(และไปเพชรบูรณ์)

..... เล่มที่ ๖/๒๑๘ เรื่องกรรมการดำเนินการเตรียมย้ายกระทรวงทบวงกรม
(และรายงาน)

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. เล่มที่ ๘/๒๑๘ เรื่องการเกณฑ์แรงงานและสิ่งของเกี่ยวกับการ
ก่อสร้างที่จังหวัดเพชรบูรณ์

..... เล่มที่ ๑๑/๒๑๘ เรื่องปรับปรุงจังหวัดเพชรบูรณ์เป็นนครบาลเพชรบูรณ์

..... เล่มที่ ๘๒/๒๑๘ เรื่องกำชับชักชวนและคัดเลือกพลเมืองไปอยู่จังหวัด
เพชรบูรณ์

..... เล่มที่ ๘๒/๒๑๘ เรื่องสำรวจสิ่งของและค่าใช้จ่ายในการสร้างเพชรบูรณ์

จดหมายจากพระยาพลพลพยุหเสนาถึงพระยาเสนาสงคราม ลงวันที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ.

๒๔๗๕.

หนังสือกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉบับที่ ๑๑๒/๑๓๐๘ ลงวันที่ ๑๑

พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๕.

พระราชดำรัสตอบของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉบับที่ ๑/๒๐ ลงวันที่ ๑๔

พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๕.

สำเนาจดหมายที่ ๘๒๔๕ จากหม่อมเจ้าวิบูลย์สวัสดิวัฒน์ ราชเลขานุการในพระองค์ ถึง

พระยาพลพลพยุหเสนา นายกรัฐมนตรี ฉบับลงวันที่ ๑๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๖.

จดหมายจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมถึงนายกรัฐมนตรี ที่ น.๑๓๕๕๐/๒๔๕๐ เรื่อง

การย้ายที่ทำการรัฐบาลในยามจำเป็น วันที่ ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๖.

จดหมายจากนายปรีดี พนมยงค์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ถึงจอมพลแปลก พิบูล-

สงคราม นายกรัฐมนตรี ฉบับที่ น. ๔๗๕๐๖/๒๔๕๕ วันที่ ๒๓ สิงหาคม พ.ศ.

๒๔๕๕. ลับ

จดหมายลับ - ความมาก จากเลขาธิการคณะรัฐมนตรีถึงเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ที่

ท.๔๗๗๖/๒๔๕๖ วันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๖ เรื่องขอให้สภาผู้แทนราษฎร

พิจารณาเลือกตั้งประธานและรองประธานสภาผู้แทนราษฎรอีกครั้งหนึ่ง

จดหมายลับ - เฉพาะ - ความ จากเลขาธิการคณะรัฐมนตรีถึงนายกรัฐมนตรีในตำแหน่ง

บังคับบัญชาสำนักเลขาธิการในพระองค์ ที่ ข.๔๕๗๕/๒๔๕๖ วันที่ ๖ กรกฎาคม

พ.ศ. ๒๔๕๖.

จดหมายจากเลขาธิการนายกรัฐมนตรีถึงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประเภทที่ ๒ ที่ นว.
๑๕๕/๒๔๘๗ เรื่องขอให้ไปประชุมโดยพร้อมเพรียงกันวันที่ ๑๕ กรกฎาคม
พ.ศ. ๒๔๘๗.

จดหมายจากประธานคณะกรรมการกฤษฎีกาพระราชบัญญัติอาชญากรรมสงครามถึงเลขาธิการ
คณะรัฐมนตรี ที่ ๑๒๗/๒๔๘๕ วันที่ ๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๕ เรื่องคำพิพากษา
ในคดีอาชญากรรมสงคราม

จดหมายจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยถึงเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ ๕๕๕๘/๒๕๕๐
เรื่องเงินค่าทำขวัญศพคนเกณฑ์สร้างเมืองเพชรบูรณ์ วันที่ ๒๐ กรกฎาคม
พ.ศ. ๒๕๕๐

คำพิพากษาศาลพิเศษ คดีคำที่ ๘๒ พ.ศ. ๒๔๗๗

คดีแดงที่ ๕ พ.ศ. ๒๔๗๗

คำพิพากษาศาลอาญา คดีที่ ๑๒๘๐ พ.ศ. ๒๔๗๗ วันที่ ๒๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๗

คำพิพากษาศาลอุทธรณ์ คดีคำที่ ๓๕๕๘ พ.ศ. ๒๔๗๘ วันที่ ๒๗ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๘

คดีแดงที่ ๓๗๗๒ พ.ศ. ๒๔๗๘

คำพิพากษาศาลฎีกา ที่ ๕๖๖/๒๔๗๘ วันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๘

คำพิพากษาในคดีอาชญากรรมสงคราม คดีที่ ๒ - ๔/๒๔๘๕ จอมพลแปลก พิบูลสงคราม นาย
เพียร ราชธรรมนิเทศ และนายสังข์ พันโท จำเลย

คำให้การของนายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะพยาน พันโท พระยาศาสตราสนพลชั้น จำเลย
คดีอาชญากรรมสงคราม

๑.๒ เอกสารกระทรวงต่างประเทศอังกฤษ

๑.๒.๑ ไมโครฟิล์ม

สถาบันไทยคดีศึกษา, ม.ธ. F.O. 371/12536

_____ F.O. 371/16260

- _____ .F.O. 371/17174
- _____ .F.O. 371/17175
- _____ .F.O. 371/17176
- _____ .F.O. 371/18206
- _____ .F.O. 371/21049
- _____ .F.O. 371/21052
- _____ .F.O. 371/21053
- _____ .F.O. 371/21054
- _____ .F.O. 371/22207
- _____ .F.O. 371/22213
- _____ .F.O. 371/22215
- _____ .F.O. 371/23586
- _____ .F.O. 371/23590
- _____ .F.O. 371/23593
- _____ .F.O. 371/23594
- _____ .F.O. 371/23595
- _____ .F.O. 371/24752
- _____ .F.O. 371/24753
- _____ .F.O. 371/24756
- _____ .F.O. 371/24754

๑.๑.๒ รายงานประจำปี (Annual Report)

สถาบันไทยคดีศึกษา, ม.ธ. F.O. 371/17178 (1933)

- _____ .F.O. 371/21053 (1937)
- _____ .F.O. 371/22215 (1938)
- _____ .F.O. 371/23536 (1939)

๒/ ประกาศของทางราชการ

"พระราชกำหนดนิรโทษกรรมในคราวเปลี่ยนแปลงการปกครอง พุทธศักราช ๒๔๗๕"

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๔๙ หน้า ๑๖๓ วันที่ ๒๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕.

"พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช ๒๔๗๕" ราชกิจจา

นุเบกษา เล่ม ๔๙ หน้า ๑๖๖ วันที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕.

"ประกาศจัดระเบียบป้องกันราชอาณาจักร" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๔๙ หน้า ๔๕๐ วันที่

๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๕.

"รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๔๙ หน้า ๕๖๙ วันที่ ๑๐

ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๕.

"พระราชบัญญัติจัดการป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ พุทธศักราช ๒๔๗๖" ราชกิจจานุเบกษา

เล่ม ๕๐ วันที่ ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๖.

"พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๔ หน้า ๗๐ วันที่ ๒ กุมภาพันธ์

พ.ศ. ๒๔๘๑.

"ประกาศพระบรมราชโองการให้ปฏิบัติตามความเป็นกลาง พุทธศักราช ๒๔๘๒" ราชกิจจา

นุเบกษา เล่ม ๕๖ ตอนที่ ๓๔ หน้า ๔๔๗ วันที่ ๕ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๒.

"ประกาศพระบรมราชโองการ" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๔ ตอนที่ ๕๐ หน้า ๔๘๐

วันที่ ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๔.

"พระราชกำหนดระเบียบราชการบริหารนครบาลเพชรบูรณ์ พุทธศักราช ๒๔๘๗" ราชกิจจา

นุเบกษา เล่ม ๖๑ หน้า ๕๑๒ วันที่ ๓๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๗.

"ประกาศแต่งตั้งที่ปลุกราชการแผ่นดิน" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๖๑ ตอนที่ ๕๒ หน้า

๗๕๒ วันที่ ๒๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๗.

"ประกาศยุบเลิกตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด และรองผู้บัญชาการทหารสูงสุด และ

แต่งตั้งแม่ทัพใหญ่และรองแม่ทัพใหญ่" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๖๑ ตอนที่ ๕๒

หน้า ๗๕๔ วันที่ ๒๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๗.

"พระราชบัญญัติไม้อ่อนคุดพระราชกำหนดระเบียบราชการบริหารนครบาลเพชรบูรณ์ พุทธศักราช ๒๔๘๗" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๖๑ ตอนที่ ๕๖ หน้า ๗๕๖ วันที่ ๑๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๗.

"พระราชบัญญัติไม้อ่อนคุดพระราชกำหนดจัดสร้างพุทธบรมมณฑล พุทธศักราช ๒๔๘๗" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๖๑ ตอนที่ ๕๖ หน้า ๗๕๖ วันที่ ๑๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๗.

"ประกาศเปลี่ยนตัวผู้บัญชาการทหารบกและแม่ทัพบก" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๖๑ ตอนที่ ๕๖ หน้า ๗๕๖ วันที่ ๒๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๗.

"ประกาศสันติภาพ" ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๖๒ ตอนที่ ๔๔ หน้า ๕๐๓ วันที่ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๘.

เสถียร ดายลักษณ์ (ผู้รวบรวม) ประชุมกฎหมายประจำศก ปี ๒๔๗๖ เล่ม ๔๖ หน้า ๒๑๒.

๓. รายงานการประชุม

๓.๑ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี

บันทึกการประชุมกรรมการราษฎร ครั้งที่ ๒ วันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕.

รายงานการประชุมกรรมการราษฎร วันที่ ๑๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๕.

..... วันที่ ๑๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๕.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๕.

.....ครั้งที่ ๑๑/๒๔๗๕ วันที่ ๒๔ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๕.

.....วันที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๕.

.....วันที่ ๑๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๕.

.....วันที่ ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๕.

.....วันที่ ๒๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๕.

.....ครั้งที่ ๓/๒๔๗๖ วันที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๖.

.....ครั้งที่ ๑๒/๒๔๗๖ วันที่ ๑๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๖.

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีครั้งที่ ๖/๒๕๓๖ วันที่ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๖

.....ครั้งที่ ๑๕/๒๕๓๖ วันที่ ๑๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๖

.....ครั้งที่ ๑๘/๒๕๓๖ วันที่ ๒๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๖

.....ครั้งที่ ๑๒/๒๕๓๖ วันที่ ๓๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๖

.....ครั้งที่ ๒๓/๒๕๓๗ วันที่ ๑๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๗ ✓

.....ครั้งที่ ๑๔/๒๕๓๗ วันที่ ๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๗ ✓

..... วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๗ ✓

.....ครั้งที่ ๗/๒๕๓๘ วันที่ ๒๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๘ ✓

.....ครั้งที่ ๔๔/๒๕๓๘ วันที่ ๓๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ ✓

.....ครั้งที่ ๑๑๒/๒๕๓๘ วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๘ ✓

.....ครั้งที่ ๒๒/๒๕๓๘ วันที่ ๑๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๘ ✓

.....ครั้งที่ ๘๐/๒๕๓๘ วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๘ ✓

.....ครั้งที่ ๔/๒๕๔๐ วันที่ ๑๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ ✓

.....ครั้งที่ ๕/๒๕๔๐ วันที่ ๑๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ ✓

.....ครั้งที่ ๘/๒๕๔๐ วันที่ ๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๐ ✓

.....ครั้งที่ ๑๗/๒๕๔๐ วันที่ ๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ ✓

.....ครั้งที่ ๒๓/๒๕๔๐ วันที่ ๒๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ ✓

.....ครั้งที่ ๑๔/๒๕๔๐ วันที่ ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ ✓

.....ครั้งที่ ๕/๒๕๔๑ วันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๑ ✓

.....ครั้งที่ ๑๐/๒๕๔๑ วันที่ ๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ ✓

.....ครั้งที่ ๒๕/๒๕๔๑ วันที่ ๑๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๑ ✓

บันทึกกรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี วันที่ ๒๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ ✓

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๗/๒๕๔๑ วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๑

.....ครั้งที่ ๒๗/๒๕๔๒ วันที่ ๑๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ ✓

.....ครั้งที่ ๔๗/๒๕๔๒ วันที่ ๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๒ ✓

- รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๓๖/๒๕๕๓ วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๓
-ครั้งที่ ๑๐/๒๕๕๔ วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๔ ดี ✓
-ครั้งที่ ๕๓/๒๕๕๔ วันที่ ๒๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ /
-ครั้งที่ ๕๕/๒๕๕๔ วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๔ /
-ครั้งที่ ๖๐/๒๕๕๔ วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๔ /
-ครั้งที่พิเศษ วันที่ ๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ ดีมาก ✓
-ครั้งที่พิเศษ วันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ /
- วันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ /
-ครั้งที่พิเศษ วันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ ✓
-ครั้งที่ ๖/๒๕๕๕ วันที่ ๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๕ ✓
-ครั้งที่ ๗/๒๕๕๕ วันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๕ /
-ครั้งที่ ๑๑/๒๕๕๕ วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๕ ดีมาก
-ครั้งที่ ๑๖/๒๕๕๕ วันที่ ๑๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ /
-ครั้งที่ ๒๓/๒๕๕๕ (พิเศษ) วันที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๕ /
- วันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ ดีมาก ✓
-ครั้งที่ ๖/๒๕๕๖ (พิเศษ) วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ ✓
-ครั้งที่ ๘/๒๕๕๖ (พิเศษ) วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ ✓
-ครั้งที่ ๑๒/๒๕๕๖ วันที่ ๒๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ ✓
-ครั้งที่พิเศษ วันที่ ๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ ✓
-ครั้งที่พิเศษ วันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๖ /
-ครั้งที่ ๕/๒๕๕๗ วันที่ ๒๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๗ ✓
-ครั้งที่ ๑๔/๒๕๕๗ วันที่ ๒๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ ✓
-ครั้งที่ ๒๐/๒๕๕๗ วันที่ ๑๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๗ /
-ครั้งที่ ๕๑/๒๕๕๗ วันที่ ๒๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๗ /
-ครั้งที่ ๕๔/๒๕๕๗ วันที่ ๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ ✓

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๘๖/๒๕๕๐ วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๐ ✓

.....ครั้งที่ ๘๘/๒๕๕๐ วันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๐ ✓

.....ครั้งที่ ๑๑๒/๒๕๕๐ วันที่ ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ ✓

.....ครั้งที่ ๑๑๓/๒๕๕๐ วันที่ ๒๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ ✓

.....ครั้งที่ ๑๖/๒๕๕๐ วันที่ ๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๐

.....ครั้งที่ ๖/๒๕๕๐ วันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๐

.....ครั้งที่ ๘/๒๕๕๐ วันที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๐

๓.๒ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร. (สามัญ) ครั้งที่ ๘๓/๒๕๕๕ วันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ.

๒๕๕๕

.....(สามัญ) ครั้งที่ ๘๖/๒๕๕๕ วันที่ ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๕

.....(สามัญ) ครั้งที่ ๘๗/๒๕๕๕ วันที่ ๑๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๕

.....(สามัญ) ครั้งที่ ๘๘/๒๕๕๕ วันที่ ๓๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๕

.....(สามัญ) ครั้งที่ ๘๙/๒๕๕๕ วันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๕

.....(สมัยที่ ๑) ครั้งที่ ๑๖/๒๕๕๖ วันที่ ๓๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

.....(สมัยที่ ๒) ครั้งที่ ๒/๒๕๕๖ วันที่ ๒๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

.....ครั้งที่ ๘/๒๕๕๖ วันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๖

.....สมัยที่ ๒ (สามัญ) ครั้งที่ ๒๔/๒๕๕๖ วันที่ ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๖

.....(สามัญ) ครั้งที่ ๑/๒๕๕๗ วันที่ ๑๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๗

.....สมัยที่ ๒ (สามัญ) ครั้งที่ ๑๖/๒๕๕๗ วันที่ ๓๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๗

.....(สามัญ) ครั้งที่ ๒/๒๕๕๘ วันที่ ๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๘

.....(วิสามัญ) ครั้งที่ ๑๖/๒๕๕๐ วันที่ ๒๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ ✓

.....สมัยที่ ๒ (สามัญ) ครั้งที่ ๓/๒๕๕๐ วันที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ ✓

.....(วิสามัญ) ครั้งที่ ๑/๒๕๕๔ วันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ ✓

.....(สามัญ) ครั้งที่ ๒/๒๕๕๖ วันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ ✓

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร. (สามัญ) ครั้งที่ ๓/๒๔๘๖ วันที่ ๒ กรกฎาคม

พ.ศ. ๒๔๘๖

..... สมัยที่ ๒ ชุดที่ ๓ (สามัญ) ครั้งที่ ๔/๒๔๘๗ วันที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ.

๒๔๘๗

..... สมัยที่ ๒ ชุดที่ ๓ (สามัญ) ครั้งที่ ๕/๒๔๘๗ วันที่ ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ.

๒๔๘๗

..... (สามัญ) ครั้งที่ ๗/๒๔๘๗ วันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๗

..... (สามัญ) ครั้งที่ ๒๕/๒๔๘๗ วันที่ ๒๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๗

..... (สามัญ) ครั้งที่ ๗/๒๔๘๘ วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๘

..... (สามัญ) ครั้งที่ ๑๓/๒๔๘๘ วันที่ ๑๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๘

..... (สามัญ) ครั้งที่ ๑๕/๒๔๘๘ วันที่ ๑๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๘

..... (สามัญ) ครั้งที่ ๒๐/๒๔๘๘ วันที่ ๔ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๘

..... (สามัญ) ครั้งที่ ๓๒/๒๔๘๘ วันที่ ๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๘

..... ชุดที่ ๑ (สามัญ) ครั้งที่ ๓/๒๔๘๙ - ๑๐/๒๔๘๙ วันที่ ๑๕ - ๒๒

พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๙

๔. หนังสือพิมพ์

สยามรัฐ ฉบับวันที่ ๑๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๐

บางกอกการเมือง ฉบับวันที่ ๒๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๐

เจริญกรุง ฉบับวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๕

เจริญกรุง ฉบับวันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๕

ศรีกรุง ฉบับวันที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๕

..... ฉบับวันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๕

อินทรแถก (นามแฝง) จากชาววันนี้ : เนื่องจากพระยาเสนาสงครามถูกยิง ศรีกรุง

ฉบับวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๕

กรุงเทพฯ รัชกาลที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๖

ศรีกรุง ฉบับวันที่ ๑๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๖

— ฉบับวันที่ ๒๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๖

— ฉบับวันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๖

— ฉบับวันที่ ๒๔ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๖

— ฉบับวันที่ ๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๖

— ฉบับวันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๖

— ฉบับวันที่ ๒๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๖

— ฉบับวันที่ ๑๔ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๖

— ฉบับวันที่ ๒๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๗

— ฉบับวันที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๗

— ฉบับวันที่ ๒๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๗

— ฉบับวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๗

— ฉบับวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๗

— ฉบับวันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๗

— ฉบับวันที่ ๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๗

— ฉบับวันที่ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๘

— ฉบับวันที่ ๑๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๘

— ฉบับวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๘

— ฉบับวันที่ ๒๔ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๘

— ฉบับวันที่ ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๘

— ฉบับวันที่ ๒๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๘

— ฉบับวันที่ ๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๓

— ฉบับวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๓

— ฉบับวันที่ ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔

— ฉบับวันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๔

ศรีกรุง ฉบับวันที่ ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๖

— ฉบับวันที่ ๒๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๖

ไทยใหม่ ฉบับวันที่ ๖ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๘

— ฉบับวันที่ ๗ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๘

๕. หนังสือ

๕.๑ ภาษาไทย

กฤดาบ สายประดิษฐ์. เบื้องหลังการปฏิวัติ ๒๔๗๕. พระนคร : สำนักพิมพ์จำลองสาส์น, ๒๔๘๐.

สว่าง อภัยวงศ์. การต่อสู้ของชาวพม่า. พระนคร : ประมวลสาส์น, ๒๕๐๑.

จงกล ไกรฤกษ์, ร.ท. (เสาวรักษ์) ตัวตายแต่ขอยัง. พระนคร : เกอกูลการพิมพ์, ๒๕๐๘.

จำรัส สุขุมวัฒนา. แผนการปฏิวัติเล่าโดย พล.ท.พระประสงค์พิทยาทม์, พระนคร : โรงพิมพ์รัฐกิติ, ๒๔๘๑.

จำลอง อินทร์รงค์. ละครการเมือง. พระนคร : บริษัทสหอุปกณ์การพิมพ์จำกัด, ๒๔๘๖
จุลจักรพงษ์, พระองค์เจ้า. เจ้าชีวิต. พระนคร : คลังวิทยา, ๒๕๑๕.

ซูด หัสบำเรอ และปรีชา สามัคคีธรรม. ๓๕ ปีแห่งยุคประชาธิปไตย. พระนคร : มิตร-เจริญการพิมพ์, ๒๕๑๑.

ชุ่มแก้วสวัสดิ์ ขมพูนุช, ม.ร.ว. ชีวประวัติการต่อสู้ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม.
พระนคร : รัตนการพิมพ์, ๒๕๐๗

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. แผนพัฒนาการเมืองฉบับแรกของไทย . คำกราบบังคมทูลของเจ้านาย และข้าราชการให้เปลี่ยนแปลงการปกครอง ร.ศ. ๑๐๓ พระนคร : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, ๒๕๑๓.

— สรรนิพนธ์ของเทียนวรรณ. พระนคร : โพรี่สามต้นการพิมพ์, ๒๕๑๗.

✓ ขัยอนันต์ สมุทวณิช. ๑๔ ตุลา : คณะราษฎรกับกบฏบวรเดช. พระนคร : โรงพิมพ์อักษร
สัมพันธ์, ๒๕๑๔.

✓ ———. และชิตติยา กรรณสูต. เอกสารทางการเมืองการปกครองของไทย
พ.ศ. ๒๔๑๗ - ๒๔๗๗. พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔.

✓ ชาลี เอี่ยมกระสินธุ์. เบื้องหลังพระปกเกล้าฯ สละราชสมบัติ. พระนคร : ประมวล-
สารสิน, ๒๕๑๖.

✓ ภิโรก ชัยนาม. ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ ๒. พระนคร : แพรวพิทยา, ๒๕๑๕.

✓ เกื้อน บุนนาค. ท่านปรีดี รัฐบุรุษอาวุโส อนุวางแผนเศรษฐกิจคนแรกของไทย. พระนคร :
เสรีมหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๐๐.

✓ جوان บุญชูช่วย และสังข์ บรรจงศิลป์ (ผู้จัดทำ). บันทึกเชิงประวัติศาสตร์ ๔๓ ปี เมื่อ
มวลชนเป็นใหญ่ในสยาม พระนคร : โรงพิมพ์ประชาชน, ๒๕๑๔.

แถลงการณ์เรื่องพระปรมินทรมหาประชาธิปกพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติ.
พระนคร : โรงพิมพ์สุโขทัย, ๒๔๗๔.

✓ ทั่ว บุญเกตุ. "ข้อเท็จจริงเพิ่มเติมเกี่ยวกับเหตุการณ์ในประเทศไทยระหว่างสงคราม ฯ"
ในสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย (ผู้รวบรวม) เบื้องแรกประชาธิปไตย.
พระนคร : มิตรนราการพิมพ์, ๒๕๑๖.

ทองคอก กล้วยไม้ ณ ออยุธยา. บทความกลางเรื่อง. พระนคร : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์,
๒๕๑๓.

✓ เทียน ประทีปะเสน. จอมพล ป. ชุนศึกผู้ไร้แผ่นดิน. พระนคร : พัฒนาการพิมพ์, ๒๕๐๗.

✓ นรนิติ เศรษฐบุตร และโกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์. เมืองไทยในระบบรัฐสภา. พระนคร :
แพรวพิทยา, ๒๕๑๗.

✓ ———. และชาญวิทย์ เกษตรศิริ. บันทึกพระยาทรงสุรเดช. พระนคร : โรงพิมพ์
อักษรสัมพันธ์, ๒๕๑๔.

นิมิตรมงคล นวรัตน์, ม.ร.ว. เมืองนิมิตรและชีวิตการกบฏสองครั้ง. พระนคร : โรงพิมพ์
อักษรสัมพันธ์, ๒๕๑๓.

✓ นาย เชมะโยธิน, พล.อ. งานโตคินของพันเอกโยธี. พระนคร : ธนาคารพิมพ์, ๒๕๐๐.

✓ ชีวิตนายพล. พระนคร : เกษมบรรณกิจ, ๒๕๑๐.

✓ ผู้ช่วย ศรีสวัสดิ์. พันตรีควง ภัยวงศ์. อดีตนายกรัฐมนตรี ๔ สมัย. พระนคร : โรงพิมพ์พิมพ์ ไม่ปรากฏ พ.ศ.ที่พิมพ์.

✓ บุญสนอง บุญโยธาน. มนุษย์กับสังคม. พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๘.

✓ ประจวบ ทองอุไร (ปลาทอง). พรรคการเมือง. พระนคร : คลังวิทยา, ๒๕๐๘.

✓ ประยูร ภมรมนตรี, พ.ท. บันทึกเรื่องการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕. พระนคร : บรรณกิจ (เทรคคิง), ๒๕๑๗.

✓ ชีวิต ๕ แผ่นดินของข้าพเจ้า. (พระนคร : สำนักพิมพ์บรรณกิจ), ๒๕๑๘.

✓ ปรีชา พงศ์มร. ชีวิตและผลงานการต่อสู้ของ ดร.ปรีดี พนมยงค์. พระนคร : โรงพิมพ์แม่บ้านการเรือน.

✓ ปรีดี พนมยงค์. ความเป็นอนิจจังของสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๔, พระนคร . นิกิเวอร์ซ, ๒๕๑๓.

✓ คำปราศรัยสุนทรพจน์บางเรื่องของนายปรีดี พนมยงค์ และบางเรื่องเกี่ยวกับขบวนการเสรีไทย. อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ร.ท.อุทิศ นิตยสุทธิ ๒๐ เมษายน ๒๕๑๗.

✓ "บางเรื่องเกี่ยวกับการก่อตั้งคณะราษฎร" ในสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย (ผู้รวบรวม) เบื้องแรกประชาธิปไตย. พระนคร : มิตรนราการพิมพ์, ๒๕๑๘.

✓ รวมบทความบางเรื่องของนายปรีดี พนมยงค์ เกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยและการร่างรัฐธรรมนูญ. พระนคร : ประจักษ์การพิมพ์, ๒๕๑๘.

✓ ผาด เทพหัสดินทร (พระยาเทพหัสดินทร). "ข้าพเจ้าไม่ได้เป็นกบฏ" ในสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย (ผู้รวบรวม) เบื้องแรกประชาธิปไตย. พระนคร : มิตรนราการพิมพ์

✓ ฉิน ชุณหวัน, จอมพล. ชีวิตกับเหตุการณ์. พระนคร . โรงพิมพ์ประเสริฐศิริ, ๒๕๑๓.

✓ ไมตรี เคนอุดม (ผู้แปล). โลกพระศรีอารีย์ของปรีดี พนมยงค์. พระนคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดกราฟิกอาร์ต, ๒๕๑๖.

พวงทิพย์ ศกุนตาทย์ ประชาธิปไตยกับกระบวนการเมืองในประเทศไทย. พระนคร :

สำนักพิมพ์สมาคมสังคมนักข่าวแห่งประเทศไทย, ๒๕๑๒.

โพธิ์ แฉมลำเจียก สามนักการเมืองเรื่องนามของไทย. พระนคร : ชรรรมบรรณาการ,

๒๕๑๕.

เลื่อน ศรภักย์วานิช ฝันร้ายของข้าพเจ้า. พระนคร : โรงพิมพ์ไทยโฆษณา, ๒๕๑๑.

— วิจารณ์การเมืองโดย "ศรภักย์". พระนคร : คลังวิทยา, ๒๕๐๐.

วิชัย ประสงค์สีติ. แผ่นดินสมเด็จพระปกเกล้า. พระนคร : นครชาติ, ๒๕๐๕.

กิตติชัย ขาญเจดิม (นายทนาย). เจ้าฟ้าประชาธิปไตย ราชันผู้ปราศ. พระนคร :

โอเคียนสโตร์, ๒๕๑๕.

สูงบ สุวีรินทร์. ประวัติ ๑๑ นายกรัฐมนตรี. พระนคร : โรงพิมพ์ระเสริรัฐอักษร, ๒๕๐๒.

สมบูรณ์ คนฉลาด. ยุคพิมพ์. พระนคร : สำนักพิมพ์ประชาคม, ๒๕๐๓.

สังข์ พิณนิตย์. ความนึกในกรุงชิง. พระนคร : คลังวิทยา, ๒๕๑๕.

สังวร สุวรรณสีพ, พล.ร.ท. อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ พลเรือตรีหลวงสังวรบุษ-

กิจ (สังวร สุวรรณสีพ) ณ เมรุวัดธาตุทอง วันที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๑๖ พระนคร

พระนคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๑๖.

สิริ เปรมจิตต์. ประวัติศาสตร์ไทยในรอบประชาธิปไตย ๓๐ ปี. พระนคร : เกม-

บรรณาการ, ๒๕๐๔.

เสถียน สุภโสภณ. ชีวิตทางการเมืองของ พ.อ.พระยาถวิลอัคเนย์. พระนคร : สำนัก

พิมพ์ชินรินทร์, ๒๕๑๔.

เสถียร เวชระรุจิ (ไทยน้อย). ประสบการณ์ ๓๔ ปีแห่งระบอบประชาธิปไตย. พระนคร :

สำนักพิมพ์แพรวพิทยา, ๒๕๐๘.

— ฝันร้ายของประชาธิปไตย ๔๒ ปี. พระนคร : แพรวพิทยา, ๒๕๑๓

— พระยาพหล. พระนคร : แพรวพิทยา, ๒๕๑๓.

— ๒๕ คดีกบฏ. พระนคร : รัตนการพิมพ์, ๒๕๑๓.

— สิบนายกรัฐมนตรี. พระนคร : แพรวพิทยา, ๒๕๐๒.

✓ ใส สุทธิพิทักษ์. คร.ปรีดี พนมยงค์ กับการเมืองไทย. พระนคร : สิริธรรมนคร, ไม่ปรากฏ
พ.ศ.ที่พิมพ์.

โหมรอนราญ, หลวง. เมื่อข้าพเจ้าจากอาการกษ. พระนคร : โรงพิมพ์นครชัย, ๒๔๙๖.

✓ อนันต์ พิบูลสงคราม. จอมพล ป. พิบูลสงคราม. พระนคร : โรงพิมพ์มนตรี, ๒๕๑๘.

✓ อนุสรณ์ในการบรรจจุฎี ๗๗๗ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ณ วัดพระศรีมหาธาตุ วันพฤหัสบดี
ที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๐๗.

อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พันตรีควง อภัยวงศ์.

✓ อุดม เขมกึ่งศ์. การเมืองในประวัติศาสตร์ไทย. พระนคร : บรรณกิจ, ๒๕๑๗.

๕.๒ ภาษาอังกฤษ

✓ Coast, John. Some Aspect of Siam Politics. New York : 1953.

Crosby, Sir Josiah. Siam : The Crossroads. London : 1945.

Landon, Kenneth P. Siam in Traistion. Chicago : 1939.

Neischerlien, Donald E. Thailand and the Sturggle for South East
Asia. New York: Cornell Univ. Press, 1965.

Ray, Jayanha Kumar (ed.). Portraits of Thai Politics. New Delhi:
Orient Longman Ltd., 1972.

✓ Riggs, Fred W. Thailand : The Modernization of a Bureaucratic
Policy. Honolulu : East West Center Press, 1966.

✓ Thawatt Makarapong. History of the Thai Revolution: A Study in
Political Behaviour. Bangkok : Chalermnit, 1970.

Weatherbee, Donald E. The United Front in Thailand. Columbia :
Institute of International Studies, University of South
Carolina, 1970.

✓ Wilson, David A. Politics in Thailand. New York : Cornell Univer-
sity Press, 1962.

๖. วิทยานิพนธ์

- เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์ "การปฏิวัติ พ.ศ. ๒๔๗๕ กับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการปกครองของประเทศไทย" วิทยานิพนธ์เสนอต่อแผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๓.
- ชจักษ์ บุรุษพัฒน์ "กำเนิดพรรคการเมืองในประเทศไทย" วิทยานิพนธ์เสนอต่อแผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๑.
- เจษฎา อรุณพัฒน์พงษ์ "ผลสะท้อนของการปฏิวัติ พ.ศ. ๒๔๗๕ ที่มีต่อกระบวนการเมืองในช่วงระยะเวลา พ.ศ. ๒๔๗๕ ถึง พ.ศ. ๒๔๘๕" วิทยานิพนธ์เสนอต่อแผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๗.
- เฉลิม มลิลดา "รัฐประหาร พ.ศ. ๒๕๐๐ ในประเทศไทย" วิทยานิพนธ์เสนอต่อแผนกประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๘.
- พรพิรมณ์ เอี่ยมธรรม "บทบาททางการเมืองของหนังสือพิมพ์ไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ ถึงสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ ๒" วิทยานิพนธ์เสนอต่อแผนกประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๐.
- นิคม จารุมณี "กบฏบวรเดช พ.ศ. ๒๔๗๖" วิทยานิพนธ์เสนอต่อแผนกประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๘.
- ไพบูลย์ ศีลคง, ร.ท. "กำเนิดการปกครองระบบรัฐสภาในประเทศไทย" วิทยานิพนธ์เสนอต่อคณะรัฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๐๘.
- สุชิน ตันติกุล "ผลสะท้อนทางการเมืองของรัฐประหาร ๒๕๕๐" วิทยานิพนธ์เสนอต่อแผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๗.
- สุภา กาเคอร์ "กบฏแมนฮัตตัน" วิทยานิพนธ์เสนอต่อแผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖.
- สุเพ็ญ ศิริคุณ "กบฏวังหลวง" วิทยานิพนธ์เสนอต่อแผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- อดุลย์ กอวิธนา "การลาออกของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อ ๒๔ กรกฎาคม ๒๔๘๗" วิทยานิพนธ์เสนอต่อแผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๘.
- อนันต์ แจงกลีบ "การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองของประเทศไทย" วิทยานิพนธ์เสนอต่อคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๐๗.
- อุบล จิระสวัสดิ์ "สภาวะทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศไทยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒" วิทยานิพนธ์เสนอต่อแผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๗.

๗. วารสาร

- กมล สมวิเชียร. "การปฏิวัติของสามัญชน" สังคมศาสตร์ปริทัศน์. (มิถุนายน ๒๕๑๕).
 _____ . "ทหารไทยในรอบ ๒๕ ปี" สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๖
 (ธันวาคม ๒๕๑๔).
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. "การปฏิวัติที่ไร้ขบวนการ" สังคมศาสตร์ปริทัศน์. (มิถุนายน ๒๕๑๕).
 _____ . "ปัญหาสำคัญของเค้าโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์" สังคม-
 ศาสตร์ปริทัศน์.
- ปรีชา อารยะ. "เค้าโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดี พนมยงค์" สังคมศาสตร์ปริทัศน์.
 ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ (๒๕๑๓)
- ระดม วงษนอม. "อุดมการณ์ทางการเมืองของทหารไทย" รัฐศาสตร์นิเทศ. (กรกฎาคม ๒๕๑๔).
- สุทัศน์ นำพูลสุขสันต์. "พฤติกรรมและความขัดแย้งของการเมืองภายหลัง ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕" วารสารธรรมศาสตร์. (ตุลาคม ๒๕๑๗ - มกราคม ๒๕๑๘).
- เสถียร คุลาไสถณ. "๑๕ ปีระยะหลัง ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕" สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์.
 (๒๕ มิถุนายน ๒๕๑๕ - ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๑๖).
 _____ . "เหตุการณ์ในหนึ่งวัน : ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕" สังคมศาสตร์ปริทัศน์.
 (มิถุนายน ๒๕๑๕).

๘. เอกสารถ่ายสำเนา

ศูนย์เอกสารแห่งประเทศไทย ๐๙๖๑๘

..... ๐๙๖๓๕

..... ๑๑๘๔๕

..... ๑๑๙๐๙

..... ๑๑๙๖๓

..... ๑๓๖๓๐

..... ๑๔๖๘๐

..... ๑๘๓๑๘

..... ๒๙๐๘๘

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หมวด ก.

รายชื่อสมาชิกคณะราษฎร

สายทหารบก

๑. นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา (พจน์ พหลโยธิน) หัวหน้าสายทหารบก
๒. นายพันเอก พระยาทรงสุรเดช (เทพ พันธุมเสน)
๓. นายพันเอก พระยาฤทธิอัคเนย์ (สละ เอมะศิริ)
๔. นายพันโท พระประศาสน์พิทยายุทธ (วัน ชูถิ่น)
๕. นายพันตรี หลวงพิบูลสงคราม (แปลก ชีตตะสังคะ)
๖. นายพันตรี หลวงสถัญญ์ทศศิลป์ (เพียร พิริยะโยธิน)
๗. นายพันตรี หลวงอำนาจสงคราม (ถม เกษะโกมล)
๘. นายร้อยเอก หลวงชำนาญยุทธศิลป์ (เชย รมยะนันท์)
๙. นายร้อยเอก หลวงกาจสงคราม (เทียน เกงระคมยิง)
๑๐. นายร้อยเอก หลวงเกรียงศักดิ์พิชิต (ควน จินตะคุณ)
๑๑. นายร้อยเอก หลวงชาญสงคราม (พาน ชาลีจันทร์)
๑๒. นายร้อยเอก หลวงเขวงศักดิ์สงคราม (ชวง ขวัญเชิด)
๑๓. นายร้อยเอก หลวงทักษิไนนิยมศึก (ทักษิณ มิตร์ภักดี)
๑๔. นายร้อยเอก หลวงพรหมโยธี (มังกร ผลชีวิน)
๑๕. นายร้อยเอก หลวงรณสิทธิพิชัย (เจือ กาญจนพิณฑุ)
๑๖. นายร้อยเอก หลวงสวัสดิ์กรมรงค์ (สวัสดิ์ คาระสวัสดิ์)
๑๗. นายร้อยเอก หลวงเสรีเริงฤทธิ์ (จรูญ รัตนกุล)
๑๘. นายร้อยเอก หลวงอкулเคชจรัส (บิทร พึ่งพระคุณ)
๑๙. นายร้อยโท ขุนสุจริตรณการ (ผอง นาคะนุช)
๒๐. นายร้อยโท ขุนจ่านงภูมิเวท (จ่านง คีวะแพทย)
๒๑. นายร้อยโท ขุนนิรันดรชัย (สเทวก นิลัญชัย)
๒๒. นายร้อยโท ขุนพิชิตนสรการ (เทง พัทฒศิริ)
๒๓. นายร้อยโท ขุนปลคปรปักษ์ (ปลค ภาณุสระวะ)
๒๔. นายร้อยโท ขุนเรืองวีรฤทธิ์ (บุญเรือง วีระหงส์)

๒๕. นายร้อยโท ชุนวิมลสรกิจ (วิมล เกงเวียน)
 ๒๖. นายร้อยโท ชุนศรีศรากร (ชลอ ศรีชนากกร)
 ๒๗. นายร้อยโท ไชย ประทีปะเสน
 ๒๘. นายร้อยโท ทวน วิชัยทัศะ
 ๒๙. นายร้อยโท นอม เกตุนิติ
 ๓๐. นายร้อยตรี จำรูญ จิรลัทภณ
 ๓๑. นายร้อยตรี สมาน เทพหัสดิน ณ อยุธยา
 ๓๒. นายร้อยตรี อุดม พุทธิเกษกริน

สายทหารเรือ

๑. นายนาวาตรี หลวงสินธุสงครามชัย (สินธุ กมลนาวิณ)หัวหน้าสายทหารเรือ
 ๒. นายนาวาตรี หลวงศุภชลาศัย (บุง ศุภชลาศัย)
 ๓. นายนาวาตรี หลวงวิจิตรถนอม (เคียร สุทธิศิลป์)
 ๔. นายเรือเอก หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ (ถวัลย์ ชารีสวัสดิ์)
 ๕. นายเรือเอก หลวงนาวาวิจิต (ผัน อำไภวัลย์)
 ๖. นายเรือเอก หลวงนิเทศกลกิจ (กลาง โรจนเสนา)
 ๗. นายเรือเอก หลวงสังวรยุทธกิจ (สังวรรณ สุวรรณชีพ)
 ๘. นายเรือเอก สงบ จรุงพร
 ๙. นายเรือเอก ชลิต กุลกำธร
 ๑๐. นายเรือเอก สงวน รุจิราภา
 ๑๑. นายเรือโท จิบ ศิริไพฑูริย์
 ๑๒. นายเรือโท ทองหล่อ ชำหิรัญ
 ๑๓. นายเรือโท ทิพย์ ประสานสุข
 ๑๔. นายเรือโท ประเสริฐ สุขสมัย
 ๑๕. นายเรือโท วัน รุยาพร
 ๑๖. นายเรือโท หลี สินธุโสภณ
 ๑๗. นายเรือตรี กุหลาบ กาญจนสกุล

๑๘. นายเรือศรี ชัน รัตนิท
๑๙. นายเรือศรี ทองดี ระงับภัย
๒๐. นายวนิช ปานะนนท์
๒๑. นายจำรัส สุวรรณชีพ

สายพลเรือน

๑. อำมาตย์ตรี หลวงประจิมธรมุขรรม (ปรีดี พนมยงค์) หัวหน้าสายพลเรือน
๒. อำมาตย์ตรี หลวงศิริราชไมตรี (จรรยา สิงห์เสนี)
๓. รองอำมาตย์เอก หลวงโกวิทอภัยวงศ์ (ควง อภัยวงศ์)
๔. เสวกตรี หลวงนฤเบศร์มานิตย (สงวน จุฑะเหมีย)
๕. รองอำมาตย์เอก หลวงชำนาญนิติเกษตร (อุทัย แสงมณี)
๖. รองอำมาตย์เอก หลวงอรุณสารประสิทธิ์ (ทองเย็น หลี่ละเมียร)
๗. รองอำมาตย์เอก หลวงอรุณกิติโก่าจร (กลิ่ง พนมยงค์)
๘. รองอำมาตย์เอก หลวงสุนทรเทพหัตถิน (สพรั่ง เทพหัตถิน ณ อยุธยา)
๙. รองอำมาตย์เอก หลวงเกษาวงศ์วราวัฒน์ (ม.ล.กรี เกษาดิวงศ์)
๑๐. รองอำมาตย์ ทั่ว ลพานุกรม
๑๑. รองอำมาตย์เอก ประจวบ บุนนาค
๑๒. รองอำมาตย์เอก ม.ล.อุดม สนิทวงศ์
๑๓. นายแนบ พหลโยธิน
๑๔. รองอำมาตย์โท ทวี บุญยกฤ
๑๕. นายรอยโท ประยูร ภมรมนตรี
๑๖. นายวิลาศ โอสถานนท์
๑๗. รองอำมาตย์โท จรรยา สืบแสง
๑๘. นายเลง ศรีสมวงศ์
๑๙. นายคิเรก ชัยนาม
๒๐. นายวิเชียร สุวรรณทัต

๒๑. รองอำมาตย์โท ชูศักดิ์ บิดตานนท์
๒๒. นายสวัสดิ์ โสคติทัต
๒๓. นายจิกตะเสน ปัญจะ
๒๔. นายยงกั เฮอร์เกนส์
๒๕. นายเอก สุกโปถก
๒๖. นายสุรินทร์ ฉินโหทัย
๒๗. นายศิริ ชาทินันท์
๒๘. นายเฉลียว ปทุมรส
๒๙. นายบรรจง ศรีจรูญ
๓๐. นายประเสริฐ ศรีจรูญ
๓๑. นายแฉม มุสทาฟา
๓๒. นายการิม ศรีจรูญ
๓๓. นายสงวน คุณารักษ์
๓๔. นายซิม วีระไวทยะ
๓๕. นายหงวน ทองประเสริฐ
๓๖. นายบุญลอม พิงสุนทร
๓๗. นายเจริญ บัดศรีโร
๓๘. นายทองเปลว ชลภูมิ
๓๙. นายบุญเจือ อังศ์วัฒน์
๔๐. นายขุม ศัลยาชีวิต
๔๑. นายกลิน เทพัสติน ณ อยุธยา
๔๒. นายสอน บุญจุง
๔๓. นายยล สมานเท
๔๔. นายยนิ สมานเท
๔๕. นายรอยคำรวจโท เขย กลัญชัย
๔๖. นายรอยคำรวจตรี เทียง เฉลิมศักดิ์

ผนวก ข.

ชีวประวัติของผู้นำคณะราษฎร

พระยาพลพลพยุหเสนา (พจน์ พหลโยธิน)

เกิด วันที่ ๒๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๓๐
 สถานที่เกิด บ้านวัดราชบูรณะ (วัดเลียบ) พระนคร
 บิดา - มารดา นายพันเอก พระยาพลพลพยุหเสนา และคุณหญิงจัม พหลพลพยุหเสนา
 วุฒิการศึกษา วิชาการทหารจากประเทศเยอรมนี
 ตำแหน่งหน้าที่ในทางการ เมือง

๒๔ มิถุนายน - ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕	เป็น	กรรมการราษฎร
๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ - ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๖	"	รัฐมนตรี
๒๑ มิถุนายน ๒๔๗๖ - ๑๖ ธันวาคม ๒๔๗๖	"	นายกรัฐมนตรี
๑๖ ธันวาคม ๒๔๗๖ - ๑๓ กันยายน ๒๔๗๗	"	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ
๒๒ กันยายน ๒๔๗๗ - ๑ สิงหาคม ๒๔๗๘	"	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
๑ สิงหาคม ๒๔๗๘ - ๕ สิงหาคม ๒๔๘๐	"	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
๕ สิงหาคม - ๒๑ ธันวาคม ๒๔๘๐	"	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร
๑ สิงหาคม ๒๔๘๑ - ๓๑ สิงหาคม ๒๔๘๔	"	รัฐมนตรี

พระยาทรงสุรเดช (เทพ พันธุมเสน)

เกิด วันที่ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๓๕
 สถานที่เกิด บ้านริมสวนเจ้าเชษฐ ถนนเจริญกรุง พระนคร
 บิดา นายร้อยโท ไท
 วิชาการศึกษา วิชาการทหารจากประเทศเยอรมนี
 ตำแหน่งหน้าที่ในทางการ เมือง

๒๔ มิถุนายน - ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ เป็น กรรมการราษฎร
 ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ - ๑๔ มิถุนายน ๒๔๗๖ " รัฐมนตรี
 ๓๑ มกราคม ๒๔๘๑ ถูกเนรเทศ

พระยาถวัลย์อภัย (สละ เอมะศิริ)

เกิด วันที่ ๑๔ มกราคม พ.ศ. ๒๔๓๒
 บิดา - มารดา พระยามนุสารศาสตรบัณฑิต (ศิริ เอมะศิริ) และคุณหญิงเหล็ก เอมะศิริ
 วิชาการศึกษา นายร้อยทหารบก
 ตำแหน่งหน้าที่ในทางการ เมือง

๒๔ มิถุนายน - ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ เป็น กรรมการราษฎร
 ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ - ๑๔ มิถุนายน ๒๔๗๖ " รัฐมนตรี
 กุมภาพันธ์ ๒๔๗๗ - ๑ สิงหาคม ๒๔๗๘ " รัฐมนตรีว่าการกระทรวง
 เกษตร
 ๑ ตุลาคม ๒๔๘๑ ถูกเนรเทศ

พระประศาสน์พิทยายุทธ (วัน ชูถิ่น)

ตำแหน่งหน้าที่ในทางการ เมือง

๒๔ มิถุนายน - ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ เป็น กรรมการราษฎร
 ๒๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ - ๑๔ มิถุนายน ๒๔๗๖ " รัฐมนตรี

จอมพลแปลก พิบูลสงคราม (แปลก ชีตตะสังคะ หลวงพิบูลสงคราม)

เกิด วันที่ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๐
 สถานที่เกิด บ้านแพ ปากคลองบางเขน อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี
 บิดา - มารดา นายยี่คิ และนางสำอาง ชีตตะสังคะ
 วุฒิกิจการศึกษา วิชาเสนาธิการทหารจากประเทศฝรั่งเศส
 ตำแหน่งหน้าที่ในทางการเมือง

๒๘ มิถุนายน - ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕	เป็น	กรรมการราษฎร
๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ - ๑๓ กันยายน ๒๔๗๗	"	รัฐมนตรี
๒๒ กันยายน ๒๔๗๗ - ๑ สิงหาคม ๒๔๘๗	"	รัฐมนตรีว่าการกระทรวง กลาโหม
๑๖ ธันวาคม ๒๔๘๑ - สิงหาคม ๒๔๘๗	"	นายกรัฐมนตรี
๒๐ ธันวาคม - ๗ มีนาคม ๒๔๘๑	"	รัฐมนตรีว่าการกระทรวง มหาดไทย
๑๔ กรกฎาคม ๒๔๘๒ - ๑ สิงหาคม ๒๔๘๗	"	รัฐมนตรีว่าการกระทรวง การต่างประเทศ

นายปรีดี พนมยงค์ (หลวงประดิษฐมนูธรรม)

เกิด วันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๓
 สถานที่เกิด ท่าวาสุกรี อำเภอกรุงเก่า จังหวัดอยุธยา
 บิดา - มารดา นายเสียง - นางลูกจันทร์ พนมยงค์
 วุฒิกิจการศึกษา ปริญญาเอกทางนิติศาสตร์ และประกาศนียบัตรการศึกษาชั้นสูงทาง
เศรษฐศาสตร์จากประเทศฝรั่งเศส
 ตำแหน่งหน้าที่ในทางการเมือง

๒๘ มิถุนายน - ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕	เป็น	กรรมการราษฎร
๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ - ๑ เมษายน ๒๔๗๖	"	รัฐมนตรี

๑ ตุลาคม - ๑๖ ธันวาคม ๒๔๗๖	เป็น รัฐมนตรี
๒๒ กันยายน ๒๔๗๗ - ๕ สิงหาคม ๒๔๘๐	" รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
๕ สิงหาคม ๒๔๘๐ - ๑๖ ธันวาคม ๒๔๘๑	" รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
๑๖ สิงหาคม ๒๔๘๑ - ๑๖ ธันวาคม ๒๔๘๔	" รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
๒๓ ธันวาคม ๒๔๘๔ - ๘ ธันวาคม ๒๔๘๘	" ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์
๒๔ มีนาคม - ๑ มิถุนายน ๒๔๘๘	" นายกรัฐมนตรี
๘ มิถุนายน - ๕ มิถุนายน ๒๔๘๘	" "
๑๑ มิถุนายน - ๒๓ สิงหาคม ๒๔๘๘	" "

นายควง อภัยวงศ์ (หลวง ไก่วิชภัยวงศ์)

เกิด วันที่ ๑๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๕
 สถานที่เกิด เมืองพระตะบอง
 บิดา - มารดา เจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ (ชุม อภัยวงศ์) และหม่อมมรดอก อภัยวงศ์
 วุฒิกการศึกษา วิชาวิศวกรรมโยธาจากประเทศฝรั่งเศส
 ตำแหน่งหน้าที่ในทางการ เมือง

๒๑ ธันวาคม ๒๔๘๐ - ๑๖ ธันวาคม ๒๔๘๑	เป็น รัฐมนตรี
๑๖ ธันวาคม ๒๔๘๑ - ๖ มีนาคม ๒๔๘๕	" รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงธรรมการ
๗ มีนาคม ๒๔๘๕ - ๓๑ สิงหาคม ๒๔๘๘	" รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
๑ สิงหาคม ๒๔๘๗ - ๓๑ สิงหาคม ๒๔๘๘	" นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
๓๑ มกราคม - ๒๔ มีนาคม ๒๔๘๘	" นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม

๑๐ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ - ๕ เมษายน ๒๔๙๑ เป็น นายกรัฐมนตรี
พลเรือตรี ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ (ถวัลย์ ชาริสวัสดิ์ หลวงชำรงนาวาสวัสดิ์)

เกิด วันที่ ๒๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๔๔
สถานที่เกิด บ้านตำบลหัวรอ อำเภอระบมกรุง จังหวัดอยุธยา
บิดา - มารดา นายอู และนางเงิน ชาริสวัสดิ์
วุฒิการศึกษา วิชากฎหมายและเนติบัณฑิตไทย
ตำแหน่งหน้าที่ในทางการ เมือง

๑๖ ธันวาคม ๒๔๙๖ - ๙ สิงหาคม ๒๔๙๐ เป็น รัฐมนตรี
๙ สิงหาคม ๒๔๙๐ - ๑๖ ธันวาคม ๒๔๙๑ " รัฐมนตรีว่าการกระทรวง
มหาดไทย
๑๖ ธันวาคม ๒๔๙๑ - ๑ สิงหาคม ๒๔๙๓ " รัฐมนตรีว่าการกระทรวง
ยุติธรรม
๑๑ มิถุนายน ๒๔๙๕ - ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ " "
๒๓ สิงหาคม ๒๔๙๕ - ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ " นายกรัฐมนตรี

นายทวี บุญเกตุ

เกิด วันที่ ๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๓
บิดา - มารดา พระยารณชัยชาตยุทธ (ถนอม บุญเกตุ) และคุณหญิงรณชัยชาตยุทธ
(ทับทิม บุญเกตุ)
วุฒิการศึกษา วิชาเกษตรกรรมจากประเทศฝรั่งเศส
ตำแหน่งหน้าที่ในทางการ เมือง

๘ มีนาคม ๒๔๙๕ - ๑ สิงหาคม ๒๔๙๓ เป็น รัฐมนตรี
๑ สิงหาคม ๒๔๙๓ - ๑๗ กันยายน ๒๔๙๔ " รัฐมนตรีว่าการกระทรวง
ศึกษาธิการ
๓๑ สิงหาคม - ๑๗ กันยายน ๒๔๙๔ " นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่า
การกระทรวงเกษตร

๓๑ สิงหาคม - ๑๗ กันยายน ๒๔๘๘	เป็น	รัฐมนตรีว่าการกระทรวง สาธารณสุข
๑๗ กันยายน ๒๔๘๘ - ๓๑ มกราคม ๒๔๘๘	"	รัฐมนตรีว่าการกระทรวง มหาดไทย
๒๔ มีนาคม - ๑ มิถุนายน ๒๔๘๙	"	รัฐมนตรีว่าการกระทรวง เกษตร
๑๑ มิถุนายน - ๒๓ สิงหาคม ๒๔๘๘	"	"

นายประยูร ภมรมนตรี

เกิด วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๕๐
 สถานที่เกิด กรุงเทพมหานคร ประเทศเยอรมนี
 บิดา - มารดา พระชำนัญคุณวิทย์ (นายแถม) และแพทยหญิง แอนเนลี (ไฟร์เอ)
 ชำนัญคุณวิทย์
 วุฒิกการศึกษา นายร้อยทหารบก
 ตำแหน่งหน้าที่ในทางการ เมือง

๒๔ มิถุนายน - ๑๐ ธันวาคม ๒๔๙๕	เป็น	กรมการราษฎร
๑๐ ธันวาคม ๒๔๙๕ - ๒๐ มิถุนายน ๒๔๙๖	"	รัฐมนตรี
๑๖ ธันวาคม ๒๔๙๑ - ๖ มีนาคม ๒๔๘๕	"	"
๗ มีนาคม ๒๔๘๕ - ๑ สิงหาคม ๒๔๘๙	"	รัฐมนตรีว่าการกระทรวง ศึกษาธิการ.

ผนวก ค.

เอกสารสำคัญประกอบการพิจารณาความขัดแย้ง
ระหว่างกลุ่มขุนนางเก่ากับกลุ่มคณะราษฎรหัวก้าวหน้า

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี

ศาลาลูกขุนใน

วันที่ ๒๕ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๕

๑. นโยบายทางเศรษฐกิจ

นายแนม พดโยธิน เสนอว่า เรื่องโครงการแผนเศรษฐกิจของรัฐบาล ควรรอเจ้าคุณพหล ฯ เพื่อจะได้พิจารณาพร้อม ๆ กันซึ่งอาจจะมีทางปรองดองกันได้ และทราบว่าท่านกำลังเคี้ยวมาจากเหนือแล้ว จะมาถึงกรุงเทพฯ ฯ ใน ๒ - ๓ วันนี้

พระยาประมวญวิชาพูด รับรองและกล่าวว่า ถ้าเป็นแต่เพียงปรึกษากัน ยังไม่ต้องลงมติได้ชดชดก็ได้

นายกรัฐมนตรี กล่าวว่า ในขั้นนี้ขอให้ออกความเห็นกันมาเพื่อฟังดูก่อน ใครมีความเห็นอย่างไรก็ให้แสดงมา

พ.อ. พระยาทรงสุรเดช กล่าวว่า ตามที่ได้พิจารณาโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรมแล้ว เห็นว่าถ้าหลวงประดิษฐ ฯ จะยอมเปลี่ยนแปลงลงบ้างไม่ให้มีการบังคับซื้อที่ดิน แต่จะทำในทีว่างเปล่าแล้วก็จะเห็นควยได้

หลวงประดิษฐมนูธรรม กล่าวว่า ตามที่หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ ได้มาพูดเพื่อให้เปลี่ยนแปลงไม่ให้มีการบังคับตามอย่างที่ พ.อ. พระยาทรงสุรเดช ขอร้องมานั้น ข้าพเจ้าไม่มีการขัดข้อง และจะทำโดยวิธีระมัดระวัง

พ.อ. พระยาทรงสุรเดช ว่า ถ้าไม่มีการบังคับซื้ออย่างว่าแล้วก็พอตกลงเห็นชอบควยได้

หลวงประดิษฐมนูธรรม กล่าวว่า ตามโครงการของข้าพเจ้าจะดำเนินการอย่างวิทยาศาสตร์ โดยให้เป็นที่ดินผืนเดียว ยอมที่จะได้ประโยชน์ยิ่งกว่า ฉะนั้นขอตกลง

ด้วยหลักการทางวิทยาศาสตร์ เสียก่อนว่าอย่างไรจะดี ส่วนวิธีปฏิบัติการแล้วจึงค่อยดำเนินการไป

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี กล่าวว่า ข้าพเจ้าได้อ่านหนังสือโครงการ ๑๕ ปีของรัชชีย์เห็นผู้เขียนท้าวว่าพลเมืองชอบกันมาก จึงใคร่ที่จะรู้ความจริง ส่งคนไปดูก็จะดี อนึ่งเราควรจ้างผู้ชำนาญมาเป็นที่ปรึกษาแล้วเรานึกหัดไปควย การที่เราเพียงคิดรู้เท่านั้นแต่ไม่เคยเห็นอาจจะทำให้พลั้งพลาดไปได้

พ.อ. พระยาทรงสุรเดช รับรอง

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีกล่าวต่อไปว่า เราเคยคิดกันมากในเรื่องโครงการต่าง ๆ แต่ยังไม่เคยปฏิบัติให้เห็นผล คนภายนอกเขาพูดกันว่าเรามาแต่คิดกันไม่เห็นทำกันอย่างไร ควรหาผู้ชำนาญมาช่วยจัดทำควย อนึ่งขอเสนอว่าควรส่งคนไปดูการที่ประเทศรัชชีย์และญี่ปุ่น ถ้าแน่ใจอย่างใดจึงค่อยลงมือทำไปทันที

พระยาศรีวิสารวาจา รับรองว่า ควรส่งคนไปดูการ เช่นที่เคเนมารคและสวิสส์เซอร์แลนด์ ซึ่งเขามีสหกรณ์อย่างครบรูปทีเดียว ที่รัชชีย์เขื่อนั้นรัฐบาลทำสหกรณ์เอง ส่วนที่เคเนมารครัฐบาลชักชวนแนะนำให้พลเมืองทำ

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี กล่าวว่า ถ้ามีที่ที่เขาเคยทำอยู่แล้วเราก็ควรจะไปดูเสียก่อนแล้วจึงค่อยทำ ของใหม่ต้องทดลองเสียก่อนจึงจะชอบ

พ.ร.ท. พระยาราชวังสัน กล่าวว่า เราเคยถนัดกันเช่นนี้เหมือนกัน เมื่อจะทำการสิ่งใดก็ส่งคนไปดูการเสียก่อน

หลวงประดิษฐมนูธรรม กล่าวว่า ตามวิธีของข้าพเจ้ามิใช่ว่าลงมือทำไปโครมคราม แต่มีสมัยสอบสวนและทดลองเฉพาะโครงการใดที่กล่าวไว้เป็นแต่เพียงนโยบายที่จะปฏิบัติตามเท่านั้น ได้ประกอบขึ้นตามอย่างประเทศอื่น ๆ อย่างละเล็กละน้อยผสมกันขึ้นเพื่อให้เหมาะแก่ประเทศ

พระยาศรีวิสารวาจา กล่าวว่า ก่อนที่เราจะมีนโยบายไปในทางใด ควรส่งคนไปศึกษาเสียก่อน

หลวงประดิษฐมนูธรรม กล่าวว่า สำหรับเรื่องการบังคับข้าพเจ้าก็ไม่ได้ใหม่อย่างที่ พ.อ. พระยาทรงสุรเดช กล่าวนั้นแล้ว

พ.ร.ท. พระยาราชวังสัน กล่าวว่า เราจะทำสำหรับที่ดินว่างเปล่า ไม่
 เกี่ยวกับที่ดินเจ้าของ และจะมีวิธีเรียกรายเงินฝากออมสิน เป็นต้น

หลวงประดิษฐมนูธรรม กล่าวว่า ข้าพเจ้าไม่เห็นควยในเรื่องปรานอมหนึ่
 หรือไฮโด อย่างที่คิดกันไว้ เพราะว่าจะฉิบหายเสียเปล่า คอยรอคูไปอีก ๒๐ ปี จะ
 ไม่ได้ผลอย่างไรเลย คิดว่าควรทำโดยวิธีให้ที่ดินเป็นผืนเดียวกันจะได้ผลดีกว่า และจะ
 ได้กระทำการเอาผลจากที่ดินนั้น

พ.อ. พระยาทรงสุรเดช กล่าวว่า การที่ให้รัฐบาลควบคุมทั้งผลและการงาน
 นั้นเห็นควย แต่อย่าให้ถึงกับบังคับกัน

หลวงเกษสทกรณ กล่าวว่า เรื่องการประนอมหนึ่นั้นเป็นของใหม่เป็นแต่
 เพียงลองทำดู ถ้าไม่ดีก็จะได้เลิก

หลวงประดิษฐมนูธรรม กล่าวว่า เจ้าคุณทรงไม่ชอบบังคับ เรื่องการประนอม
 หนึ่เป็นการบังคับเจ้าหนึ่ควย

พ.อ. พระยาทรงสุรเดช กล่าวว่า จริงเรื่องการประนอมหนึ่ก็คิดจะมีการ
 บังคับไปควย

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์ กล่าวว่า ไม่ว่าจะไร ๆ ที่รัฐบาลเข้าไปทำก็มีกร
 บังคับคิดไปควย เช่นพระราชบัญญัติประถมศึกษา เป็นต้น

หลวงประดิษฐมนูธรรม กล่าวรับรองว่า เป็นจริงเช่นนั้นเช่นเรื่องการเกณฑ์
 ทหารก็บังคับควยเหมือนกัน

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์ กล่าวว่า การที่รัฐบาลทำอะไรเสียเองมักจะไ้รับ
 ผลผิดกับเสมอตัว ตามวิธีที่จะให้รัฐบาลทำอะไรเองผลเมืองเป็นลูกจ้างนั้นเป็นการ เปลี่ยน-
 แปลง (วิโวลูชัน) ในทางเศรษฐกิจของโลก ไม่ใช่ชะนิต (อีโวลูชัน) อาจกระทบ
 กระเทือนเป็นปัญหาการเมืองได้ ถ้าพิจารณานะเพาะเราแล้วดูก็ไม่แปลก เพราะเท่ากับ
 ถอยหลังเข้าคลองอีก คือว่าที่ดินทั้งหลายเป็นของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโดยพระ
 บรมเสนาบดีภาพ แต่ว่าประเทศเราต้องเกี่ยวข้องกับประเทศอื่นทั่วไป จะทำอะไรจึง
 ควรต้องระวัง ในเรื่องนี้ทำไปเสมอตัวกับชาติตน เพราะใคร ๆ ก็จะทำว่าเราเป็น
 บอลเชวิค

พ.ร.ท. พระยาราชวังสัน กล่าวว่า ในหลวงทรงเลื่อมใสในวิธีสหกรณ์
ของ ชาลส์ ดัก เพราะเหตุว่าเป็นวิธีที่น่าจะเหมาะแก่ประเทศไทยอยู่บ้าง

หลวงประดิษฐมนูธรรม กล่าวว่า การที่การทำนาในตำบลต่าง ๆ กัน
ตำบลใดได้ผลดีก็มีกำไร ตำบลใดเสียหายก็ขาดทุน ในวิธีของข้าพเจ้าใครที่จะให้
เกี่ยวเนื่องถึงกัน คือว่า ถ้าให้เป็นที่ดินนั้นเดียวกันก็จะได้เฉลี่ยตามส่วน ตำบลใด
เสียหายก็ได้ตำบลที่ได้เข้าค้ำมาชดเชย ซึ่งเป็นประภักดิ์ซึ่งกันและกันในกิจการทดลอง
เช่นนี้เป็นไปในทางวิทยาศาสตร์ แม้ม่อมเจ้าสิทธิพรเองก็ทราบว่าจะเคยทำบันทึกว่า
การใช้เครื่องจักรกลนั้นได้ประโยชน์แก่แรงงานมาก

พ.ร.ท. พระยาราชวังสัน กล่าวว่า ข้าพเจ้าไม่เคยทราบว่าหม่อมเจ้า
สิทธิพร เคยทำบันทึกไว้

เจ้าพระยาวงศา ฯ กล่าวว่า ตั้งแต่ข้าพเจ้ารับราชการอยู่เมือหม่อมเคยออก
ความเห็นว่าการใช้เครื่องจักรกลนั้นเป็นประโยชน์เขามาก โถนาใ้ทุกเวลา
หว่านเข้าที่นั้นน้ำ จึงเห็นว่าควรเคียรสายกลางโดยใช้เครื่องจักรจัดตั้งสหกรณ์รับจ้าง
โถนาช่วยเหลือชาวนา

หลวงประดิษฐมนูธรรม กล่าวว่า ตามโครงการของข้าพเจ้าคิดช่วยเหลือ
ชาวนาก่อนเพื่อน

พ.ร.ท. พระยาราชวังสัน กล่าวว่า ประเทศเดนมาร์กจัดดำเนินการวิธีอย่าง
เจ้าพระยาวงศา ฯ ว่าเหมือนกัน

หลวงประดิษฐมนูธรรม กล่าวว่า ตามโครงการของข้าพเจ้าก็ใช้วิธีให้ค่อยทำ
ค่อยไป ไม่ใช่ทำอย่างพลวคพลาด ในส่วนไปรษณีย์นี้การใช้แรงเครื่องจักรอย่างเดียว
อย่างนี้จะทำให้เกิดทวีตในระวางชั้นขึ้น คาสมาทซ์ ไททานายไว้วา เครื่องจักรกลทำ
ให้เกิด วิโวลูชั่น เพราะเกิดคนต่างชั้นมาก ฉะนั้นเราก็จะต้องวางแผนป้องกันภัยอัน
จะเกิดจากเครื่องจักรซึ่งได้เห็นตัวอย่างมามากแล้ว เป็นจริงอย่างคาสมาทซ์ทำนาย
ตาม ไปรษณีย์ที่ข้าพเจ้าเสนอนั้นได้กะการป้องกันไว้เรียบร้อยแล้ว

เจ้าพระยาวงศา ฯ กล่าวว่า ซิมเมอร์แมนได้รายงานไว้ เห็นว่าควรที่จะ
ยึดถือเป็นหลักได้

หลวงประดิษฐ ๗ กล่าวกันว่า ซิมเมอร์แมนไปตรวจดูแต่ละ เพาะนาที่ที่
ส่วนนาที่ไม่คืนนั้นไม่มีใครพาไป จึงเห็นว่ารายงานของนายซิมเมอร์แมนไม่ได้ผล

นายกรัฐมนตรีกล่าวว่า นโยบายของรัฐบาลควรประกาศไปในทางที่ไม่ให้
คนตกใจ เพราะคนไม่รู้จักประสงครัฐบาลดีในเวลานี้และกระหายที่จะทราบ

หลวงประดิษฐ ๗ กล่าวว่า ตามที่ข้าพเจ้าได้เข้าเฝ้าฯ พูลละของรัชดีพระบาท
รู้สึกว่าเป็นหลวงทรงเข้าพระทัยผิดในโครงการของข้าพเจ้า เช่นถามว่า ส่วนเล็ก ๆ
ของฉันทัวร์ใกล้เคียงแก่ที่จะเอารวมไว้ในโครงการของแกควหรือ และอะไร ๆ
อื่น ๆ อีกว่าเป็นทำนองข้าพเจ้ามุ่งที่จะรวมกนกรรมสิทธิของเอกชนในที่คืนเล็ก ๆ น้อย ๆ
อนึ่งข้าพเจ้าก็ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้วว่า ถ้าจะประกาศเค้าโครง-
การของข้าพเจ้าก็ให้ลาออกจากรัฐมนตรีและราชการเพราะจะทำให้คนเข้าใจผิด
อย่าให้เป็นไปลัทธิของรัฐบาลจะได้ปล่อยให้มหาชนคิดกันได้ตามความพอใจ และข้าพเจ้า
ก็จะได้แก่ไปลัทธิในสมมุติเหตุผลของข้าพเจ้าไม่ให้เป็นคนเข้าใจผิด

พ.อ. พระยาทรงสุรเดช กล่าวว่า เราควรทำแต่เพียงส่วนหนึ่งส่วนใดก่อน
เมื่อเห็นว่าดีจึงค่อยประกาศนโยบายของเรา

หลวงประดิษฐอนุกรม กล่าวว่า ปารตีไปลิติก จะต้องไปลิติกเพราะว่าเมื่อ
หัวหน้าตายไปแล้วจะได้มีคนดำเนินรอยตาม จึงควรประกาศไปลิติกของรัฐบาลไว้ อยากร
จะให้เป็นที่แน่นอนว่า จะทำอย่างไร ? เราเอาหลักไว้ก่อน ส่วนรายละเอียดนั้นก็
ได้ดำเนินไปตามสมควร ตามที่ปฏิบัติกันอยู่สหกรณ์นั้นเข้าใจกันไปเสียว่า สหกรณ์กู้เงิน
ไม่ใช่สหกรณ์ทำงาน ซึ่งผิดจากเดิม ความจริงควรเพียงร่วมในการกระทำ

นายกรัฐมนตรี กล่าวว่า ความเข้าใจในคำสหกรณ์นั้นต่างกันอยู่จริง สำหรับ
เมืองไทยสหกรณ์เข้าใจกันว่าสหกรณ์ในการกู้เงิน สรุปรวมความว่าของใหม่ยังจะ
ประกาศเป็นไปลิติกรัฐบาลนั้นไม่ได้ ต้องคอยทำค้อยไปจนกว่าจะเห็นดี

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์ ๗ เห็นไม่จำเป็นต้องประกาศ ลงมือทำไปก่อนทีเดียว
พระยาจำแสนยบดี - ถ้าเช่นนั้นเราจะถือว่า นโยบายทางเศรษฐกิจ (ของ
เจ้าคุณมโน) เป็นเพียงนโยบายชั่วคราวก่อน แล้วจึงค่อยศึกษาคนกว่าต่อไป

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์ - ทั้งนี้เพื่อให้เห็นใจคนเมื่อไม่คิดเปลี่ยนแปลง
หลวงประดิษฐ ๑ - นโยบายนี้จะถือเป็นการเพื่อ อีเล็กตอรอล แคมเปน หรือ ?
มีถ้อยคำในข้อหนึ่งกล่าวตัดแย้ง โครงการของข้าพเจ้าอย่างแรง จะทำให้คนดีเคียดผู้คนที่
ไปคนละทาง

พระยาเทพวิฑูร - ก็เมื่อโครงการของหลวงประดิษฐมนูธรรมยอมแก่ ไม่มี
การบังคับแล้ว นายกรัฐมนตรีก็จะพอดกลงใจกระมัง

นายกรัฐมนตรี กล่าวคานว่า ถ้าดูเงิน ๆ แล้วยังจะเห็นข้อแตกต่างอะไร แต่
ความที่จริงนั้นต่างกันมาก คือว่า

ของหลวงประดิษฐ ๑ นั้นให้ที่ดินเป็นของรัฐบาล ราษฎรเป็นผู้ทำงาน ได้
ประโยชน์แบ่งกัน ให้ที่อยู่ที่ดิน รัฐบาลคอยควบคุม

ของข้าพเจ้านั้น ให้ราษฎรมีที่ดินทำตามลำพัง รัฐบาลคอยช่วยเหลือทาง
เศรษฐกิจและวิชาการ

ฉะนั้นการที่เห็นว่ารายละเอียดเข้ารูปกันได้ นั้น อันที่จริงในหลักใหญ่ๆ นั้นขัดกัน
มาก ความในใจมุ่งหมายต่างกันดังนี้ อย่างไร ๆ รายละเอียดในที่สุดก็ต้องต่างกันไป
ด้วย

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์ ๑ เป็นต้นนี้ใช้ใหม่ คือว่า ของนายกรัฐมนตรีเป็น
อีไวลูนัน ของหลวงประดิษฐมนูธรรม เป็น วิไวลูนัน

หลวงประดิษฐ ๑ คานว่า ของข้าพเจ้าก็ อีไวลูนัน เหมือนกัน

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์ - ถ้าเช่นนั้นอย่าประกาศของใครเลย เราคอยทำ
ค่อยไปกันดีกว่า

หลวงประดิษฐ ๑ ทำเช่นนั้นไม่ได้ขัดกับหลักของ ปารตีโปลิติก จะต้องมี
นโยบายอันเดียวกัน

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์ - เรื่องปารตีโปลิติก นั้น ต้องเกิดในสภาและให้
เกิดไปเกิดไม่เป็นไร แต่ขออย่าให้เกิดในระหว่างนี้ซึ่งยังไม่ตั้งสภาขึ้นโดยครบบริบูรณ์
เลย

หลวงประดิษฐ ๗ อย่างไรก็ดีเราจะเป็นความจริงไปไม่ได้ จะต้องมีการที่-
 ไปติดกันจนได้ ในเมื่อมีสภา และสำหรับคณะชาตินั้นเขาจะประกาศวางนโยบาย
 อะไร ๆ ก็ให้ทั้งสิ้น ส่วนเราเองก็ประกาศอะไรไม่ได้เลยเสียเปรียบเขามาก

นายกรัฐมนตรี - จะประกาศอันใดอันหนึ่ง แต่จะประกาศทั้งสองไม่ได้
 เพราะเท่ากับข่าวกับคำ

หลวงประดิษฐ ๗ การรวมที่คิดอย่างข้าพเจ้าว่าเห็นเป็นอย่างไร

นายกรัฐมนตรี - พระยาศรีวิสารวาจา เห็นควยในการรวม แต่วิธีรวมนั้น
 ต่างกัน ให้พลเมืองเขารวมกันเองหรือรัฐบาลจะรวมเอง

นายแนม พหลโยธิน - การศึกษาของประเทศยังไม่พอ ราษฎรคงรวมไม่ติด
 ต้องให้รัฐบาลบังคับให้รวม

พระยาศรีวิสารวาจา - ถ้าประกาศไปอย่างนั้นคนตกใจกันมาก แมงกักจะ
 หยุคชะงัก การค้าขายก็จะเสื่อมเสียลงกระเทือนกันทั่วไป ตามโครงการของหลวง
 ประดิษฐ ๗ นั้น เวลานั้นไม่มีเงินทุนจะทำ ฉะนั้นจะประกาศไปทำไม รังแต่จะทำให้
 คนตกใจ

หลวงประดิษฐ ๗ ถามคนดูมากแล้ว เช่น พระยาโสภาทวารภิกข์เห็นก็ควย
 และไม่ตกใจอย่างไร ข้าพเจ้าคิดว่าต่างคนต่างประกาศโครงการของตน รัฐบาล
 ประกาศโครงการอันนี้ (ของเจ้าคุณโย ๗) ข้าพเจ้าก็จะไปประกาศของข้าพเจ้า
 ในส่วนการงานนั้นเราจะร่วมกัน อย่างไรก็ดีคงไม่ถึงบรรจบกันกันได้ ถ้าจะรวมเป็น
 อันหนึ่งอันเดียวกันก็เท่ากับเอาไปลื้อของข้าพเจ้าทั้งหมด เพราะว่าข้อ ๑ ในโครงการ
 ของเจ้าคุณโย ๗ ทักกลางโครงการของข้าพเจ้าหมด ความเห็นทางเศรษฐกิจของเรา
 ต่างกันดังนี้ ก็จะได้ต่างคนต่างดำเนินไป ในส่วนทางการปกครองรัฐธรรมนูญนั้นเรา
 ร่วมกันเสมอ มีทางอยู่ ๒ อย่างสำหรับข้าพเจ้า

๑. ขอให้ข้าพเจ้าออกจากรัฐมนตรี

๒. จะรวม (โคสิชั่น) กันได้ แต่ขอให้ความเห็นทางเศรษฐกิจของข้าพเจ้า

ปรากฏโดยทางใดทางหนึ่ง

พ.อ. พระยาทรงสุรเดช ขอร้องว่า ให้รอ พ.อ. พระยาพหล ๑ เสียก่อน จึงค่อยพูดกันใหม่ วันนี้เอาเพียงนี้ก่อน

หลวงประดิษฐ ๑ - ในเรื่องโครงการณิชาพเจ้าไศยยามฝันและลดหย่อน ลงจนถึงที่สุดแล้ว ข้าพเจ้าไศยยอมปรานีประนอมโดยตลอดมา บัดนี้ถึงขีดที่สุดแล้ว ที่ว่า ยังไม่เหมาะหรือรอไว้ก่อนนั้นเท่าพูด "โน" อย่างสุภาพ ข้าพเจ้าจึงขอประกาศของ ข้าพเจ้านางซึ่งไม่เห็นจะเสียหายอย่างไรเลย คือ ว่าของรัฐบาลมิใช่สิ่งอย่างนี้ ส่วน ของคนอื่น (คือข้าพเจ้า) มีอย่างนี้

พ.ท. พระประกาศสนพิทยาอุทธรณ์ ถ้าแม้ว่ารัฐบาลไม่เอาอย่างโครงการณิชาพเจ้าไศย คุณหลวง คุณหลวงจะลาออกไหม ?

หลวงประดิษฐ ๑ - ข้าพเจ้าคงลาออกทีเดียวและข้าพเจ้าขอถามว่า ถ้าเอา อย่างของข้าพเจ้าจะมีใครลาออกบ้างไหม ?

นายกรัฐมนตรี ตอบว่า ข้าพเจ้าคงลาออก

หลวงประดิษฐ ๑ - ถ้าเช่นนั้นก็เหมือนกัน

พ.อ. พระยาทรงสุรเดช ไม่ใช่เหมือนกัน นายกรัฐมนตรีนั้นอย่างหนึ่ง เพราะ รับผิดชอบมาก ส่วนสำหรับพวกเรานั้นเป็นอีกอย่างหนึ่ง

หลวงประดิษฐ ๑ - ข้าพเจ้าชอบ ไอเดีย ของผู้พิพากษา คือว่า เมื่อมี ความเห็นแย้งกันก็ให้มีความเห็นแย้งปรากฏด้วย ที่จะบังคับให้ลงนามทั้งที่ไม่เห็นด้วย ก็ต้องลาออก

นายกรัฐมนตรี รับรองว่า ถ้าเช่นนั้นถ้าอยู่คดีกรรมเกินไปที่ไม่เห็นด้วยแล้วจะ บังคับให้ลงชื่อ

หลวงประดิษฐ ๑ - จะทำอย่างไรก็ตามใจ ขอให้ของข้าพเจ้าได้ประกาศ ก็แล้วกัน

นายกรัฐมนตรี - ชื่อของหลวงประดิษฐ ๑ มี เพชรรัตนาลักษณ์ อย่างสำคัญในรัฐบาล จะให้ลาออกไม่ได้

หลวงประดิษฐ ๑ - ตอบว่า จริงแต่ว่ามี เพชรรัตนาลักษณ์ อย่างชนิดคอมมิวนิสต์ หรืออะไรทำนองนั้น ตามที่ข้าพเจ้าเคยอ่านในหนังสือพิมพ์ต่างประเทศ แม้ความเห็น

ต่างกันก็อยู่ร่วมรัฐบาลเดียวกันได้

นายกรัฐมนตรี - ถ้าให้ทำอย่างนั้นก็ขาดความเชื่อถือในรัฐบาลไป

หลวงประดิษฐฯ ๑ รับรองว่า ไม่ต้องกลัว ข้าพเจ้าไม่เห็นเป็นอะไร

พ.อ. พระยาทรงสุรเดช ขอให้รอเจ้าคุณพหลฯ ก่อนจึงค่อยพูดกันให้เด็ดขาด
วันนี้เอาเพียงเท่านี้ก่อน เพราะเจ้าคุณพหลฯ เป็นหัวหน้าในการเปลี่ยนแปลงการ
ปกครอง จะไม่ให้รู้ในเรื่องสำคัญ ๆ เช่นนี้ไม่เหมาะ ข้าพเจ้าขอถามว่าโครงการ
กระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ นั้นเวลานี้ดำเนินไปได้เพียงไรแล้ว

หลวงประดิษฐฯ ๑ - เวลานี้อยู่ที่ข้าพเจ้า ที่ข้าพเจ้าก็เพราะมีวัตถุประสงค์
ในเรื่องโครงการเศรษฐกิจ

พ.อ. พระยาทรงสุรเดช ถามต่อไปว่า บัดนี้ผู้ตรวจการสุรารายงานขอปลด
ข้าราชการในกรมศุลกากร ข้าพเจ้าจะเสนอใครหรือยัง

นายกรัฐมนตรี - การที่ขอปลดเช่นนี้ขออย่าให้เป็นอย่างท่านองเรารัฐฯ ต้อง
ให้หัวหน้าใดควย จะเสนอเดี๋ยวนี้ก็ได้ถ้าจะประสงค์เช่นนั้น แต่ใครจะขอฎารายงานของ
ผู้ตรวจการสุราเสียก่อน

พระยาจำแลนยบดี - เสนอร่างฐานะสภาขายทะเลที่จะต้องโอนงบประมาณกรม
ทางหักชำระหนี้ โดยจะโอนถนนให้กรมทางและการชำระหนี้กระทรวงคลังฯ

นายกรัฐมนตรี กล่าวว่ สำหรับกระทรวงพระคลังมหาสมบัตินั้นไม่เป็นไร
เมื่อมีเงินก็ใช้ให้ เมื่อไม่มีก็แล้วไป หากได้เมื่อไรจึงค่อยเอามาใช้ ตกลงให้ไปติดต่อกับ
กับกระทรวงพระคลังฯ

เรื่อง เบียร์ พระยาภิรมย์ภักดี ขอยืดเวลาดำเนินเป็น ๑ ปี
ที่ประชุมอนุมัติและจะได้ออกพระราชกฤษฎีกา ให้สัมประทานเฉพาะรายต่อไป

ปิดประชุมเวลา ๑๑.๓๐ นาฬิกา

นายประมวล บุรณโชติ

ผู้จกรายงาน

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี
ศาลาถ้ำขุนใน
วันที่ ๒๕ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๕

๒. นโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาล

พ.อ. พระยาพลพลพยุหเสนา เสนอถามถึงนโยบายทางเศรษฐกิจว่า ได้จัดการกันอย่างไรแล้ว หลวงประดิษฐมนูธรรมกล่าวว่า โครงการที่ข้าพเจ้าทำขึ้นนั้น ที่แรกได้เสนอต่อผู้เริ่มก่อการ และให้คณะรัฐมนตรีตั้งผู้พิจารณา ถ้าแม้ว่าคณะรัฐมนตรีไม่เห็นด้วย ข้าพเจ้าก็เพียงขออนุญาตประกาศเป็นส่วนตัว การที่ข้าพเจ้าคิดทำนี้ มิได้ทำไปโดยโครงการ จะประกาศทำทีละขั้น ๆ และค่อยๆ เกล่า ๆ ถวายให้ทรงทราบด้วยแล้ว สำหรับเรื่องประกาศนั้นเมื่อข้าพเจ้าได้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทก็ได้ทรงพระราชทานพระบรมราชานุญาตประกาศได้ เมื่อข้าพเจ้าออกจากรัฐมนตรี เพื่อประชาชนจะได้มีโอกาสทั่วทั้งพิจารณา

นายรัฐมนตรีสั่งบันทึกพระบรมราชวินิจฉัย ในเรื่องโครงการของหลวงประดิษฐมนูธรรม ให้หลวงประดิษฐ์ฯ อ่าน หลวงประดิษฐมนูธรรมพลิกดูอ่านบางตอน เพราะมากด้วยกัน เมื่อตอนสุดท้ายมีว่า ถ้าจะประกาศเอาอย่างโครงการของหลวงประดิษฐมนูธรรมแล้ว ก็ขออย่าได้ประกาศในนามของพระองค์

หลวงประดิษฐมนูธรรม จึงกล่าวว่า เมื่อในหลวงไม่เห็นด้วยแล้ว ก็มีทางเดียวเท่านั้น คือ ข้าพเจ้าต้องลาออกจากรัฐมนตรี

พ.อ. พระยาพลพลพยุหเสนา กล่าวว่า ในเรื่องโครงการดังกล่าวข้างต้นแล้วหรือยังในคณะรัฐมนตรี

พระยาประมวญวิชาพูด กล่าวว่า ยังไม่ได้ตกลงอย่างใดกันเพราะนายแม่ ให้รอเจ้าคุณพลเพื่อจะได้วินิจฉัยเด็ดขาด

พ.อ. พระยาทรงสุรเดช ขอให้เล่าใจความสำคัญให้พระยาพลฟังในเรื่องคำแตกต่างของโครงการทั้งสอง

นายกรัฐมนตรีอธิบายว่า โครงการของหลวงประดิษฐมนูธรรมนั้นให้รัฐบาลเป็นเจ้าของที่ดิน ราษฎรเป็นผู้ออกแรงงานและได้รับค่าจ้างใหม่ก็มีอยู่ หลักสำคัญก็คือ ที่ดินเป็นของรัฐบาล

ส่วนโครงการของข้าพเจ้านั้น รัฐบาลเป็นเพียงผู้ชักชวนชี้แจงและนำส่งสอนราษฎร ช่วยเหลือในเงินทุนบ้างให้ราษฎรเป็นผู้ทำเอง ผลิตผลเป็นของราษฎร รัฐบาลช่วยอุปการะและช่วยจำหน่ายให้

นายควั ลพานุกรม ถามว่า จะให้สภาวินิจฉัย ไม่ได้หรือ?

พ.อ. พระยาพลพลพยุหเสนา ออกความเห็นที่เราควรจะต้องสภาเศรษฐกิจขึ้น เลือกกรรมการ เป็นคนที่มึนทรัพย์พวกหนึ่งพอค่าพวกหนึ่ง หัวหน้ากรรมการอีกพวกหนึ่งขึ้นพิจารณา และรวบรวมความเห็นของประชาชน เพราะพวกเหล่านี้เป็นที่รับผิดชอบในประเทศของตัว และส่งคนไปดูการที่ต่างประเทศ ในชั้นนี้ถ้าเกรงว่าจะเป็นการชักช้าไป จะทำไปตามที่ในหลวงทรงวินิจฉัยไปก่อนก็แล้วกัน

ส่วนเรื่องที่หลวงประดิษฐมนูธรรม จะลาออกนั้นขออ้อนวอนว่าให้อดทนไปสักหน่อย หนักนิดเบาหน่อยก็ขอให้ยับยั้งไว้จนกว่าจะมีคนมารับช่วงทำหน้าที่บริหารต่อไปในสมัยที่สอง เราเคยร่วมเป็นร่วมตายกันมาเคยฝากชีวิตไว้ซึ่งกันและกัน เวลานี้เป็นเวลาซับซ้อนระหว่างหัวเดียวหัวต่อ อย่าเพิ่งลาออกจากรัฐมนตรีเลย เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประเทศ ไม่ได้เกี่ยวกับตัวบุคคลถึงไม่เห็นแก่คณะรัฐมนตรีก็ขอให้เห็นแก่ผู้ซึ่งเคยร่วมเป็นร่วมตายฝากชีวิตไว้ซึ่งกันและกันเถิด ถ้าแม้ว่าพวกของเราคนหนึ่งคนใดลาออกหรือแตกกันจะทำให้ประชาชนขวัญเสียและคิดไปในทางต่าง ๆ

หลวงประดิษฐมนูธรรม กล่าวว่า ข้าพเจ้าไม่คิดจะทิ้งงานเลยจะช่วยทำทุกอย่าง แต่มีผู้หาว่าข้าพเจ้าเป็นคอมมิวนิสต์ แม้ในหลวงเองก็ทรงเห็นเช่นนั้น ความเสียหายของข้าพเจ้ามีดังนี้ จึงคิดที่จะแยกออกและแสดงความจริงว่าข้าพเจ้าไม่เป็นคอมมิวนิสต์โดย

พ.อ. พระยาพลพลพยุหเสนา กล่าวว่า ขอผัดจนกว่าจะได้ตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เสียก่อนในสมัยที่สองแล้วจึงค่อยคิดขยับขยายต่อไป เพลานี้กำลังยุ่งอยู่ ถ้าเราจะมาคิดอ่อนแอต่าง ๆ คิดถึงส่วนตัวมากเกินไปแล้วจะทำให้คนคำหนີได้

หลวงประดิษฐมนูธรรม กล่าวว่า ข้าพเจ้าทำทุกอย่างคิดทุกอย่างเพื่อประโยชน์ของประเทศไทย ไม่ใช่เพื่อส่วนตัวเลย ถ้าอยู่รวมในคณะรัฐมนตรีเดียวกันก็ไม่มีโอกาสจะแสดงความบริสุทธิ์ อนึ่งประกาศวันที่ ๒๕ มิถุนายน ก็มีอยู่และยังไม่ได้จัดการดำเนินไปตามคำในประกาศนั้นเลย อำนาจบริหารราชการแผ่นดินเป็นการสำคัญมาก เมื่อในหลวงไม่ทรงรับรองข้าพเจ้าแล้ว ก็เป็นการจำเป็นและสมควรที่ข้าพเจ้าจะต้องลาออก แต่อย่างไรก็ดี ข้าพเจ้ามีทางที่จะช่วยประเทศไทยได้อยู่ เพราะเหตุว่าข้าพเจ้าก็ยังคงเป็นสมาชิกของสภาผู้แทนราษฎรอยู่

พ.อ. พระยาพหลพลพยุหเสนา กล่าวว่า ควรจัดตั้งสภาเศรษฐกิจ อย่างที่ข้าพเจ้ากล่าวแล้ว เพราะดู ๆ ก็พอจะลงรอยกันได้ แล้วจะได้วางโครงการแน่นอนสืบต่อไป

หลวงประดิษฐมนูธรรมกล่าวว่า ข้าพเจ้าเห็นชอบด้วยอย่างเจ้าคุณพหลพลพยุหเสนาว่า เราจะได้เอาคนสามจำพวกพิจารณา

พระยาประมวญวิชาพูด กล่าวว่า เมื่อกรรมการเขาทำกันไว้อย่างไร ก็จะต้องผ่านเรามาอีกทีหนึ่งเหมือนกัน

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์กล่าวว่า เรื่องโครงการนี้ จะให้สภาผู้แทนราษฎรวินิจฉัยนั้น ไม่คงงามเพราะ เป็นโครงการของรัฐบาล จะต้องตกลงกันในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีนี้

พ.อ. พระยาพหลพลพยุหเสนา กล่าวว่า กรรมการที่จะตั้งนี้เป็นเพียงที่ปรึกษาของเรา เราจะไม่เอาตามก็ได้ ถ้าเห็นว่าเป็นภัยแก่ประเทศ ความเห็นของข้าพเจ้ามีอย่างนี้

๑. ไม่ประกาศโครงการของใครทั้งสิ้นในระหว่างนี้ สิ่งใดที่ควรทำก็ทำไปก่อน
๒. ส่งคนไปดูการในที่ต่างที่เขาทำกันหลาย ๆ คน แล้วออกความเห็นกลับมา
๓. เมื่อถึงสมัยที่สองแล้ว ตั้งบุคคลสามจำพวก คือ คนมีทรัพย์สิน พอค และกรรมการขึ้นเป็นกรรมการพิจารณา

หลวงประดิษฐมนูธรรม กล่าวว่า ตามโครงการของนายกรัฐมนตรีนั้นเป็นลิสเตอร์ ราลดีสต์ ส่วนของข้าพเจ้านั้น เป็นไซเชียดิสต์คล้ายกับแคบิตาดีสต์ ฉะนั้นทุกสิ่งทุกอย่างจึงต่างกัน แต่อย่างไรก็ดีที่จะทำไปตามนโยบายบางส่วนของนายกรัฐมนตรีนั้น ข้าพเจ้าไม่ว่า

กระไร แต่ส่วนเรื่องที่จะลาออกหรือไม่นั้น ขอเวลาไปปรึกษารองดู โครงการที่ข้าพเจ้าทำนั้นได้คิดล่วงหน้าไว้ป้องกันคำทำนายภัยแห่งเศรษฐกิจซึ่งจะมีมาในภายหน้า เราจะปล่อยให้เปลี่ยนแปลงไปเองทีละเล็กละน้อย (อีโวลูชัน) แล้วก็จะเป็นประโยชน์อย่างใดในการที่เราคิดเปลี่ยนแปลงการปกครอง การที่เราเปลี่ยนแปลงการปกครองก็เพราะจะเปลี่ยนแปลงหลักการต่าง ๆ ไม่ปล่อยให้เป็นไปตามยถากรรมอย่างของเก่า

ตามนโยบายของนายกรัฐมนตรีนั้น ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วยเลยอย่างแน่นอน เพราะว่าตรงกันข้ามกับโครงการของข้าพเจ้า แต่ข้าพเจ้าจะนิ่งไม่ลงมติให้คณะรัฐมนตรีวินิจฉัยกันเอง

พระยาเทพวิฑูรย์ กล่าวว่า เราจะประกาศโครงการหรือไม่ตามที่กรรมการบางท่านซึ่งมีนายกรัฐมนตรีอยู่ด้วยได้วางนโยบายไว้

พ.อ. พระยาทรงสุรเดช กล่าวว่า ข้าพเจ้าเห็นด้วยอย่างหลวงประดิษฐมนูธรรมทุกอย่าง เว้นแต่ขอให้อดลงบ้างในบางข้อตามที่ได้กล่าวไว้แล้ว ส่วนนโยบายของนายกรัฐมนตรีนั้น เห็นควรประกาศได้ทันที

นายควัฒนาการม กล่าวว่า ข้าพเจ้าบอกไม่ถูกว่า ของใครดีกว่าใคร เห็นว่าดีด้วยกันทั้งคู่

พ.อ. พระยาทรงสุรเดช กล่าวว่า ให้ลงความเห็นตามที่เราคิดนึกเห็นด้วยควมสัตย์สุจริตกันแล้วกัน

นายพลเรือโท พระยาราชวังสัน รับรอง
ที่ประชุมตกลงโหวตว่าจะถือตามโครงการของหลวงประดิษฐมนูธรรม หรือตามนโยบายของนายกรัฐมนตรี

ผลแห่งการโหวตมีดังนี้

ผู้ที่เห็นว่าการเอาอย่างนโยบายนายกรัฐมนตรี มี ๑๑ คน คือ

พระยาราชวังสัน, พระยาศรีวิสารวาท, เจ้าพระยาวงษาอนุประศักดิ์, พระยาจาแสนยบดี, พระยาเทพวิฑูรย์, พระยาทรงสุรเดช, พระประคำสน, หลวงสินธุ, หลวงเดชสหกรณ์, ฝ่ายประยูร ภมรมนตรี, และนายกรัฐมนตรี

ผู้ที่เห็นว่าควร เอาอย่าง โครงการของหลวงประดิษฐมนูธรรม มี ๓ คน คือ
พระยาประมวญวิชาพูล, นายแนบ พหลโยธิน, และหลวงประดิษฐมนูธรรม
นอกจากนั้นไม่ลงมติ ๕ นาย คือ

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์, พระยาพลพลพยุหเสนา, พระยาฤทธิอัคเนย์,
หลวงพิบูล, นายท้าว สพานกรม

จึงเป็นอันว่า รัฐบาลถือเอานโยบายของนายรัฐมนตรี

นายรัฐมนตรี เสนอต่อไปว่าจะควรประกาศนโยบายหรือไม่ ขอให้ประชุม
ลงมติ

ที่ประชุมลงมติเป็นส่วนข้างมากกว่าไม่ประกาศ ฉะนั้นจึงเป็นอันว่า รัฐบาลจะได้
ดำเนินตามนโยบายของนายรัฐมนตรีแต่ไม่ต้องประกาศนโยบายอันนั้น

ปิดประชุม เวลา ๑๑.๐๐ นาฬิกา

นายประมวญ บุนนาค
ผู้ตรวจงานการประชุม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผนวก ง.

เอกสารสำคัญประกอบการพิจารณาความขัดแย้ง
ระหว่างผู้นำฝ่ายทหารบกกับผู้นำฝ่ายพลเรือน

รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี (พิเศษ)

ครั้งที่ ๖/๒๕๔๖

วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๔๖

เรื่อง

เรื่องวิฤกษ์จ่ายเสียงโศกานชาวเรือนายกรัฐมนตรีลาออก

จอมพล พิบูลสงคราม : ทวีหายไปไหน?

พ.ต.ท.ควง อภัยวงศ์ : ทวีเขาขอใหม่เรียนว่ามีคนโทรสัพท์ไปขู่เขว่ามีคนจะไปจับเขา ฉะนั้นเขาจึงขอลาประชุม

จอมพล พิบูลสงคราม : ที่ผมเข้ามาประชุมในวันนี้เนื่องจากรู้สึกเสียใจเรื่องที่ผมโดนใบลาออก คือ ผมขณเม่อวันศุกร์ตอนบ่าย พอมาเม่อคนนั้นก็ประกาศทางวิทยุกระจายเสียงให้ออก ซึ่งทุกทวนคงจะไตฟั้งแล้ว ที่จึงผมตั้งใจจะออกและหยากจะไคสตั้มรับฟังเหตุการณฆางหยาง สงสัยว่าพวกเขาจะเล่นสกปรก ถ้าผู้ใดยังสงสัยจะสอบถาม พล.ต.ท.อดุล ๑ คุณไค ฉะนั้นเม่อผมกตั้มถึงมาจากเหนือและจัดการต่าง ๆ เรียบร้อยแล้วผมจึงไคยนไปขอตาออกไปทางประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ พลประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้รับหนังสือของแผม ก็จัดการเรียกพระพิจิตรราชสาสน์มาจัดการพิมพ์หนังสือถึงประธานสภาผู้แทนราษฎรให้เรียกประชุมสภา ๑ เรื่องนี้เม่อวันเสาร์ นายทวี บุญยเกตุ ไคให้คนโทรสัพท์ไปบอกว่าจะไปหาผม ผมกำลังคุยกับ พล.ต.ท.อดุล ๑ ผมก็ไคตอบไปว่าไคมาไค แต่นายทวีก็ไคไม่ไป กลายเป็นส่งนายจิตตะเสน บัญจะไปแทน และชาวที่ประกาศไปนั้นจะเอาตามระเบียบราชการก็ไคไม่ถูก ทางสัคตั้มก็ไคไม่ถูก จะเอาทางรัคตั้มบัญญัติไคไม่ถูกอีก จะเอาทางเพื่อนฝูงก็ยังไม่ไคได้ไคใหญ่ คุณไม่มีเมตรีจิตต่อแผมเสีย

เลย แต่เต็ม ๆ มา นายกรัฐมนตรีออกเคยมินั่งสื่อชมเชยและชอบใจ ส่วนประกาสนั้น ก็ประกาสพร้อมทั้งประกาสตั้งนายก ๆ ใหม่ แต่คราวนี้จะมีชมเชยสักกึ่งก็ไม่มี ทำกับเม หยางกับหมาตัวหนึ่ง และแทนที่ทางผู้สำเร็จจะทำประกาสให้ออกโดยไชราชเดชานาการ ในพระองค์ กลับใช้ให้นายคุดง โหน่าไปส่งที่กรมโคสนนาการ ทางกรมโคสนนาการเอง การกระจายเสียงก็มีคณะกรรมการควบคุมหยุด และได้บอกให้ดูให้ดีกว่าก่อนจะออกไป นายเพียร ราชฉมินเทส ยังปล่อยให้ออกไปได้ ทางคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์พอได้รับใบ ลา ปรากฏว่าขมกขเม้นัก ยังไม่ทันอะไรก็จะเตะกันเลย ผมรู้สึกเสียใจว่าจะต้องลงโทษ กันบ้าง และต้องลงโทษอย่างแรงควย เช่นนี้ได้เช่นคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ควย ก็ไม่มา นายทวิก็หนีไปเลย

พ.ต.ควง อภัยวงศ์ : เย็นวันศุกร์ ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทน พระองค์ได้โทรศัพท์เรียกผมไปถามว่าท่านนายกรัฐมนตรีจะออกเรื่องอะไร ผมบอกว่าผม ไม่ช่าย ท่านนายกรัฐมนตรีเพิ่งกลับจากเหนือยังไม่ได้พบ ท่านก็บอกว่าท่านได้ขอให้นายพล คำหวดโต อุดด อุดดเชจรัส ไปพบแล้ว และได้โทรศัพท์ไปขอพบท่านนายก ๆ ด้วย แต่ ท่านนายก ๆ ดิคุระหนุกับญี่ปุ่น

จอมพล พิบูลสงคราม : ทวีเขาไปขอพบผมก็บอกว่าผมไม่ยอมให้พบ ความ จึงทวีไปกับขุนนิรันดร ผมกำลังนอนหลับ แล้วผมเอนมีพวกนายทหารญี่ปุ่นมาขอพบ ให้ พ.อ. ชวง ชเวงสักคิสงคราม เล่าเรื่องทางสภาผู้แทนราษฎรให้ฟังบ้าง

พ.อ. ช.ชเวงสักคิสงคราม : เมื่อเย็นวันเสาร์ ผมได้พบ พ.ต.สเทวก นิรันดร ที่หยาดฟ้า บอกว่าท่านนายก ๆ ลาออก ผมได้โทรศัพท์ไปถามนายทองเปลว ชลภูมิ เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ว่ารู้เรื่องใหม่ ทางบ้านนายทองเปลว บอกว่า นายทอง- เปลวไม่หยุด ได้ให้เรียกเมียมาพูด เมียบอกวานายทองเปลวแพกของไปบ้านผู้สำเร็จ ค เมื่อผมกินข้าวแล้วนั่งรถยนต์ไปทางบ้านผู้สำเร็จ มีไฟสว่าง เกือบห้าทุ่มผมได้พบนาย- ทองเปลวที่บ้าน บอกว่าผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์มีหนังสือไปยังสภา ๆ ว่า ท่าน นายก ๆ ลาออก และประธานสภา ๆ ได้บอกให้แก่นักประชุม แก้กบอกว่าให้ทำเป็นลาย ลักสนอักษร ประธานสภา ๆ ก็บอกว่าให้แก่นักไป แก้กได้ทำหนังสือนักประชุมไป แต่

หนังสือผู้สำเร็จ ๗ ถึงสภา ๗ แกกได้จัดการฝังคืนเสียแล้ว และวันจันทร์นี้จะประชุมกัน
เรื่องอะไรแกกไม่รู้ แต่ตอนกลางคืนวันอาทิตย์ มีประกาศทางวิทยุกระจายเสียงว่าท่าน
นายกรัฐมนตรี ลาออก

จอมพล ปิบูลสงคราม : หลวงสุก ๗ หยิบมานผู้สำเร็จ ๗ เหมือนกันไม่ใช่
หรือ?

น.อ. บ.สุภชลาสัย : พอรู้ข่าวเรื่องท่านนายก ๗ ลาออก ก็ได้ติดต่อถาม
รัฐมนตรีว่าการวิทยุเรียกไม่รู้เรื่อง ทั้ง ๆ ที่ไม่สบายหยากรูเรื่องจึงไปตามต้นตอดู ก็รู้
เพียงว่าลาออกเพราะสุขภาพไม่ดี ผู้สำเร็จ ๗ ตามสาเหตุอื่น ๆ เขาก็บอกว่าไม่รู้

พ.อ. ช.ช.เวงศักดิ์สงคราม : ผมได้ข่าวว่ามีคนไปทาบตามเจ้าคุณพล ๗
จะให้ไปนายก ๗ ใครเป็นคนไปทาบตามไม่ชัด แต่ได้ความว่าท่านตะเพิดไป

จอมพล ปิบูลสงคราม : เจ้าคุณพล ๗ มากี่

นายเคื่อน บุญนาค : ผมได้ข่าวข่าวข้างนอกว่า การสงครามเวลานั้นยุ่งหนัก
มาก ท่านนายก ๗ จึงลาออก เมื่อกลับเข้ามาอีกก็แสดงว่าพวกเราสตรียังต้องการท่าน
นายก ๗ หนู

จอมพล ปิบูลสงคราม : ในสถานการณ์อย่างนี้ แสดงการณ์นั้นควรจะทำพร้อม
กัน คือ ทั้งคนเก่าออกและคนใหม่เข้าอยู่ในฉบับเดียวกัน

พล.ต. พ.เกรียงศักดิ์พิชิต : ในกาลลาออกครั้งก่อน ผมจำได้ว่า ผมเองได้
ไปหาท่านนายก ๗ ว่าทำไมไม่ประกาศ ประยูรบอกว่า ยังประกาศไม่ได้ ต้องทำโดย
สมบูรณ์

พ.ต.ส.แหวก นิรันดร : ทุกครั้งที่ท่านนายก ๗ ลาออก เมื่อผู้สำเร็จ ๗
โปรดเกล้า ๗ แล้ว ก็ทำหนังสือบอกพร้อมทั้งชมเชยมายังท่านนายก ๗ ทางนายก ๗ ก็ทำ
หนังสือแจ้งการออกไปยังสภา ๗ คอย ประธานสภา ๗ จึงมาเฝ้าปรึกษากันเลือกตั้ง
นายก ๗ ใหม่ แต่คราวนี้ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์กลับทำหนังสือแจ้งไปยังประธาน
สภา ๗ เลย ผมเห็นว่าไม่ถูก

จอมพล พิบูลสงคราม : ก่อนนี้เรื่องลาออกมีตั้งปึกหนึ่ง แต่มาคราวนี้ไม่มี
เดียว แล้วผมก็ไม่ได้รับเสียดวย แต่บัดนี้เขารับ

พ.ต.ส.แหวก นิรันดร : เมื่อได้รับใบลาของท่านนายก ฯ แล้ว ผู้สําหรับค ฯ
ได้โทรศัพท์มาเรียกผมให้ไปพบเวลา ๙.๐๐ น. แล้วต่อมาอีกสักประเดี๋ยวไหนโทรศัพท์
มาใหม่ ขอเดือนเป็น ๑๓.๓๐ น. คุรีบร้อนมาก เมื่อผมไปถึง ท่านถามว่า ท่านนายก ฯ
ลาออก รุ้ไหม ผมบอกว่าไม่รู้เรื่อง และได้บอกให้รอไว้ก่อน ท่านก็บอกว่าท่านเข้าใจว่า
เป็นเรื่องเกี่ยวกับนโยบายของท่านนายก ฯ ผมจึงทูลว่าถ้าอย่างนั้นถ้าตามหลวงอดุล ฯ คุ
ก่อน ครั้นไปถามหลวงอดุล ฯ หลวงอดุล ฯ ก็บอกว่าไม่รู้เรื่อง ผู้สําหรับคบอกว่าท่าน
นายก ฯ ได้เคยปรารภถึงการลาออกเนื่องจากสถานการณ์การเมือง และเคยบอกว่า
จะให้ตั้งคุณหลวงพรหม ฯ ผมจึงบอกให้ลองถามคุณหลวงพรหม ฯ คุ ครั้นถามคุณหลวง
พรหม ฯ คุณหลวงพรหม ฯ ก็บอกว่าไม่รู้เรื่อง รุ่งขึ้นท่านเรียกผมไปอีก หลวงอดุล ฯ
และคุณทวี ก็หยุดคุย ท่านได้ส่งหนังสือขึ้นถึงประธานสภา ฯ อนุญาตให้ท่านนายก ฯ ออก
และให้เรียกประชุมสภา ฯ เลื่อนนายก ฯ ใหม่

พล.ท. ม.พรหมโยธี : ผู้สําหรับค ฯ เรียกผมไปพบ เมื่อผมไปพบขุนนิรันดร
หยุดคุย ผมได้ถามขุนนิรันดร ฯ ว่า มีเรื่องอะไร ขุนนิรันดร ฯ ก็บอกว่าท่านนายก ฯ ลา
ออก ผมพบผู้สําหรับค ผู้สําหรับคถามผม ฯ ก็บอกว่าผมไม่ซาบ

จอมพล พิบูลสงคราม : ถ้าเป็นการเป็นไปตามแบบแผนก็จะเป็นการดียิ่ง ที่
เราจะได้มีโอกาสรู้อะไร ๆ บางอย่างก็ ๆ ที่ผมไปทางภาคเห็นมาคราวนี้ ได้รู้อะไร
เคลื่อนไหวอะไร ๆ มาบ้าง เมื่อผมกลับมาและจัดการบางอย่างเรียบร้อยแล้ว ผมก็จัดการ
เขียนใบลาออก แล้วปล่อยให้เป็นไปตามเรื่องเพื่อที่จะรู้อะไร ๆ แต่พวกเราเองกลับมา
ทำลายกันเสียเอง ขอให้ พ.อ.ไชย ประทีปะเสน ลองอ่านหนังสือของญี่ปุ่นให้ฟังทั่ว ๆ
กันเสียด้วย

(พ.อ.ไชย ประทีปะเสน อ่านหนังสือบันทึกการติดต่อระหว่าง พลตรี ยามาคา
กับ ม.จ.พิลิต ฯ ให้ที่ประชุมฟัง สรุปความได้ว่า ญี่ปุ่นจะเสียใจมากถ้าเรื่องนี้เป็นเรื่องจริง
เพราะท่านนายก ฯ คนนี้ใครวมมือกับเขาคอยคิดลอบมา)

จอมพล พิบูลสงคราม : ที่ให้นำหนังสือไปอ่านให้ฟังก็เพื่อเป็นการประดับความรู้ ไม่ใช่ว่าผมจะห่วยไคเพราะญี่ปุ่น จะห่วยไคก็เพราะคนไทย ทำไมเมื่อเช้านี้ผู้สำเร็จราชการฯ ไม่ยอมพบผม ?

พ.ต.ส.เทวก นีรันดร : ผมไม่สบาย เมื่อเช้านี้ผมไคพบหม่อมกอบแก้ว ผมก็ไคเห็นหม่อมมีกะเป่าไคเดินทางออกมาด้วย ผมก็ถามว่าจะไปไหน หม่อมบอกว่าจะเอากะเป่าไปให้แม่ ไคพยายามคิดตอตั้งแต่เช้าเจ้านั้นยังไคไคความว่าไปไหน

พ.อ.ไชย ประทีปะเสน : เมื่อคืนโทรสัพท์ไป นายเมืองเริง เป็นคนรับสาย ผมบอกว่าคุณจะขอพูดกับประธานคณะผู้สำเร็จราชการฯ นายเมืองเริงบอกว่าพวกพัน กิณยานอนหลับ พวกทหารญี่ปุ่นก็มากจะเข้าผมหยุดตลอดเวลาวาจะตั้งไคใครแทน ผมจึงไคโทรสัพท์มาถึงหม่อมกอบแก้วอีก หม่อมกอบแก้วก็บอกว่าท่านบันทมหลับ และคงไคไม่สามารถจะไคคำตอบไค

จอมพล พิบูลสงคราม : คุณมีอะไรจะชี้แจงบ้าง?

นายณรงค์ สวัสดิ์คินทร : เมื่อวานนี้ผมหยุดงาน เมื่อผมมาถึงกรม เจ้าหน้าที่ไคทำขานนี้ไคไคแล้วและบอกว่าท่านเลขาธิการไคผมนำไปเสนอ เช่นที่บ้านทานาฟริค เมื่อผมไปไคยังไคชี้แจงว่า คุณจะทำไคถึงประกาศพระบรมราชโองการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีด้วย เพราะแถลงการณ์ฉบับเก่าไคไคอย่างทุกที่ ท่านเลขาธิการก็บอกว่านี่มันเป็นเพียงขานเท่านั้น แต่ท่านจะพิจารณาคุณก่อน เมื่อท่านพิจารณาแล้วมีไคไคขอยกขาน ท่านจึงไคไคขอสั่งให้ไคไคสนาไว้ไคฉบับที่เก่า และสั่งผมให้ไปจัดการพิมพ์เสียใหม่ ส่งไคไคสนาแล้วเอาหลักถานที่ท่านเห็นไว้ให้เขาไคไคแล้วกัน ไคไคต้องนำมาเช่นอีก เมื่อผมกลับผ่านกรมไคไคสนาเห็นว่าจะไปพิมพ์ที่กรมเลขาธิการก็จะต้องเสียน้ำมันรถกลับมาอีก จึงไคไคแวะพิมพ์เสียที่กรมไคไคสนาการ เมื่อพิมพ์ไคไคแล้วก็นำไปส่งให้แก่อธิบดีกรมไคไคสนาการและเอาหลักถานที่ท่านเลขาธิการ เห็นไว้ให้ดู อธิบดีกรมไคไคสนาการก็บอกว่าไคไคผมเห็นรับรองไว้ด้วย เพราะเป็นผู้ไคไครับคำสั่งมา ผมจึงไคไคต้องลงชื่อไว้

จอมพล พิบูลสงคราม : เมื่อคุณไปโรจน์ ๆ ไครับขานนี้แล้ว ไครู้สึกอย่างไรบ้างหรือ?

นายไพโรจน์ ชัยนาม : เมื่อคุณเขาเอามาส่งให้ผมแล้ว ผมยังบอกกับเขาว่าผมนะเชื่อเขา แต่เรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญ ต้องขอขอมกับคุณทวี อีกรึที่ แล้วผมก็โทรศัพท์ถึงคุณทวี คุณทวีก็ตอบยืนยันให้โคสนาได้ ผมจึงสั่งให้จัดการ โคสนาต่อไป

จอมพล ภูมิพลสงคราม : การกระจายเสียงใครรู้สึกหยูว่าสำคัญ จึงให้มีกรรมการขึ้นกับผม ทำไมก่อนที่จะสั่งให้อ่านจึงไม่สอบถามกันก่อน?

นายเพียร ราชฉิมนิเทศ : เมื่อผมได้รับข่าวนี้ผมรู้สึกเส้าใจมาก และเข้าใจว่าคงจะมีคำสั่งให้เปลี่ยนแปลง จึงได้พยายามดวงเวลาไว้ แตะจนหมดเวลาแล้ว ก็หาได้มีคำสั่งเปลี่ยนแปลงมาแต่ประการใดไม่ ผมเห็นว่าขึ้นกตไฉนจะเกิดเป็นผิดขึ้น จึงได้ให้นำมาอ่านในภาคมันเทิง และได้เลือกคนที่อ่านแล้วที่สุดมาอ่าน เพราะไม่หยากให้ข่าวนี้ออกไป และได้ให้อ่านเพียงครั้งเดียว ทั้งได้ตกลงใจเด็ดขาดแล้วว่า ถ้าข่าวนี้เป็นจริง ฉันจะลาออกควย

จอมพล ภูมิพลสงคราม : การกระจายเสียงขึ้นตรงต่อผู้บัญชาการทหารสูงสุดทำไมไม่ผ่านก่อน?

นายเพียร ราชฉิมนิเทศ : ความจริงเรื่องเช่นนี้เคยออกหลายทาง ท่านนายก ฯ สั่งโดยตรงบ้าง อธิบดีสั่งบ้าง และเรื่องนี้ก็มาจากสำนักนายกรัฐมนตรี และอธิบดีก็ได้สั่งให้โคสนาแล้ว ไม่เฉลียวว่าจะผิดระเบียบ ทั้งได้ดวงเวลาไว้จนภาคสุดท้ายแล้ว

จอมพล ภูมิพลสงคราม : นายแมนละ จะอ่านไม่นึกตะขิดตะขวงใจบ้างหรือ?

นายแมน ชลาบุคระห : ผู้อ่านข่าวมีหน้าที่เท่ากับเสมียนพนักงาน คือมีหน้าที่เพียงอ่าน ไม่มีหน้าที่จะพิจารณาหรือออกความเห็นแต่อย่างใดเลย ยิ่งกว่านั้นรู้สึกว่าการวิหุยเวลานี้ใหญ่ไถ่คืท่านนายก ฯ แล้วคิดว่าไม่ผิด แต่หย่างไรก็คืผมกล้ายืนยันได้ว่าผมมีความจงรักภักดีต่อท่านนายก ฯ เป็นที่สุด แม้จะไซ้ให้ไปตายนะที่ใด เวลาใด ผมยินดีรับไซ้เสมอ สำหรับเรื่องนี้ เมื่อผมได้อ่านไปแล้วก็ยินดีรับผิด แต่ในคานหน้าที่แล้วผมต้องทำเพราะประธานกัสั่ง อธิบดีกัสั่ง ถ้าไม่ทำก็เกิดผิดท่างวินัยของข้าราชการ

จอมพล พิบูลสงคราม : ทุกคนกลับได้ ไม่มีอะไรแล้ว เป็นอันโอหสิกัน

ปีประชุมเวลา ๑๒.๔๐ นาฬิกา

เลขาธิการคณะรัฐมนตรี

ผู้จกรายงานการประชุม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สืบ - ความมาก

ที่ ท.๔๗๑๒/๒๕๔๖

กรมเลขาธิการคณะรัฐมนตรี

๓๐ มิถุนายน ๒๕๔๖

เรื่อง ขอให้สภาผู้แทนราษฎรพิจารณาเลือกตั้งประธานและรองประธานสภาผู้แทนราษฎร
อีกครั้งหนึ่ง

จาก เลขาธิการคณะรัฐมนตรี

ถึง เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

หนังสือที่ น.๑๕๑๓/๒๕๔๖ ลงวันที่ ๒๖ เดือน มิถุนายน ๒๕๔๖ เรื่อง ขอให้สภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ ๑/๒๕๔๖ (สามัญ) สมัยที่ ๒ ชุดที่ ๓ วันเสาร์ที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๔๖ พลตรี พัน อมรวิสัยสรเดช สมาชิกประเภทที่ ๑ ผู้แทนราษฎรจังหวัดลำปาง ซึ่งมีอายุสูงสุด เป็นประธานชั่วคราวตามข้อบังคับ และที่ประชุมแห่งสภาผู้แทนราษฎรได้ดำเนินการเลือกตั้ง ประธานและรองประธานสภา ฯ ต่อไป ในที่สุดที่ประชุมได้ลงมติเลือกสมาชิกแห่งสภาผู้แทนราษฎรผู้มีนามต่อไปนี้ เป็นประธานและรองประธานสภาผู้แทนราษฎร คือ

๑. นายทวี บุญยเกตุ เป็นประธานสภาผู้แทนราษฎร
๒. พันตรี กวาง อภัยวงศ์ เป็นรองประธานสภาผู้แทนราษฎร

และแจ้งมาเพื่อจัดการตั้งต่อไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๒ นั้น

เมื่อท่านนายกรัฐมนตรีได้ทราบเรื่องนี้ จึงได้เชิญนายทวี บุญยเกตุ มาพบ นายทวี บุญยเกตุได้เรียนชี้แจงต่อท่านนายกรัฐมนตรีว่า ในวันที่มีการเลือกตั้งนั้นตนเองไม่ได้ไปประชุมด้วย เมื่อได้ทราบว่าได้รับเลือกตั้งเป็นประธานสภา ฯ แล้ว ก็มีความหนักใจมาก และขอเรียนด้วยความจริงใจว่าไม่สมควรที่จะรับตำแหน่งนี้ ใครขอให้ท่านนายกรัฐมนตรีหาวิธีทางที่จะช่วยให้พ้นจากตำแหน่งนี้ก็จะขอบพระคุณมาก ท่านนายกรัฐมนตรีได้รับทราบ และเมื่อได้วินิจฉัยเหตุการณ์ของโลกตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างประเทศซึ่งเป็นพันธมิตรกับประเทศไทย ท่านรู้สึกว่ในสถานการณ์เช่นนี้ผู้ที่จะเป็นประธานสภา ก็คือ รองประธานสภา ก็คือ อันเป็นตำแหน่งสำคัญและตำแหน่งสูงตำแหน่งหนึ่งในประเทศนั้น น่าจะได้รับการพิจารณา

เลือกด้วยการวินิจฉัยทางรอบคอบ หนึ่งในวันนั้นก็ปรากฏว่ามีสมาชิกไปประชุมเป็นจำนวนไม่ถึงครึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมด ผู้ที่ออกเสียงเลือกนายทวี บุญยเกตุ ก็มีเพียง ๓๔ เสียง นับเป็นจำนวนน้อยมาก ความที่สภาผู้แทนราษฎรจะได้พิจารณาเรื่องนี้ใหม่เสียให้ถ่องแท้ครั้งหนึ่ง ท่านจึงได้ให้นำเรื่องเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณา บัดนี้คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาเรื่องนี้แล้ว มีความเห็นพ้องกับท่านนายกรัฐมนตรี จึงได้สั่งให้ขอให้สภาผู้แทนราษฎรพิจารณาเรื่องการเลือกตั้งสมาชิกสภาเป็นประธาน และรองประธานนี้เสียใหม่ให้ถ่องแท้ และขอให้สมาชิกมาประชุมให้พร้อมเพรียงกันใหม่มาก หนึ่งในเวลาออกเสียงเลือกผู้ใดก็ขอได้โปรดคำนึงถึงผลได้ผลเสียอันจะบังเกิดแก่ประเทศชาติในการที่จะเลือกผู้นั้น ๆ โดยตระหนักด้วย

จึงขอส่งกนตณหนังสือที่ น.๑๕๑๓/๒๔๘๖ ลงวันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๔๘๖ มาเพื่อท่านจักได้นำเสนอสภาผู้แทนราษฎรพิจารณาต่อไป

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

พันเอก ไชย ประทีปะเสน

(ไชย ประทีปะเสน)

รักษาสการแทน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติการศึกษา

ชื่อ นางสาววิภา มโนไพโมกษ์
วุฒิการศึกษา อักษรศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยม)
ปี พ.ศ.ที่สำเร็จ ๒๕๑๗
สถานที่ทำงาน สำนักนายกรัฐมนตรียี่

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย